

LO DICIONARI

Anquet diccionari volem dir palesos los esforços i suós que ens ha costat durant anys la realització d'aquet diccionari. Tres lleidatans de pro, lo Robert Masip, lo David Prenafeta i lo Ferran Montardit creiem convenient que la gent conego aquest diccionari i que es culturitzo amb lo lleidatà, variant dialectal nord-occidental del català, prou profitós an paraules. Qualsevol sutgerència lleidatana sirà acceptada. Sisquere us ho passeu bé!!

"El català de Barcelona és bo per al diàleg, el català de Lleida és bo per l'oratória." (Magí Morera, poeta, polític i nom de carrer).

"Falç lluent segava / l'espigat record. / Gallarda estatura, / ardiment de noi... / A l'hora de l'alba, / pels camins del món". (Jordi Pàmias, gran poeta lleidatà).

(Última actualització del 06/10/05)

[- Dites de pobles lleidatans \(i altres dites\)](#) Pg. 25

[- Los verbs en lleidatà](#) Pg. 30

[- Poesies populars, cançons encestrels lleidatanes...](#) Pg. 32

A

Abaralla's: (veure **Asbaralla's**).

Abarrerar: Parar, aturar.

Abarter: Planta silvestre punxenta, semblant al roser, ex: "Nae despistat i es va fotre de cap als abarters".

Ablaïr: Rebre numeroses picades d'insectes: "Aquestos mosquits m'astan ablaïnt!".

Abotonar: Botonar, ex: "Abotona't lo tabardo que se't veu massa pantxa així"...

Aburnar: Empaitar, (veieu **Tossar**), ex: "Monejae amb lo boc fins que el va aburnar i va parar en sec".

Acassar: Perseguir, empaitar. S'usa molt en el sentit d'acassar paes.

Acometre: (veieu **Acassar**).

Aconseguir: Perseguir, ex: "La paa aquella m'aconsegueie allà on naa".

Aconsigar: (veieu **Acassar**).

Acorronar: Abraçar durant llarga estona per tal de fer passar el fred o per mostrar afecte.

Acostipat: Encostipat, ex: "Aul Lo colló de ma cunyat ia m'ha ampegat lo acostipat".

Acotrassar: (veure **Fargar**).

Acotxar-se: Ajudar-se, ex: "No fajos acotxar a la padrina que li foten mal los rinyons".

Actrís: Actriu. "Com se deie aquella actrís que feie el paper amb Car Gable a Lo que el viento se llevó?"

Acutit: Normalment aplicat al pa quan no està del tot cuit, ex: "Aquet pa no val re, astà molt acutit!".

Adelanto: Progrés, avenç, ex: "Guaita! Quins adelantos".

Adés: Abans. (Com a curiositat us direm que en català normatiu adés vol dir després), ex: "L'hai vist adés al mercat comprant guiés i tripons pel bullit".

Afaram: Aligot, home de gran embergadura, ex. "Al veure aquell afaram realment es va asfarair". (veieu **Matalot**).

Afedelisto: Expressió molt antiga. Això es deia quan algú feia un comentari més o menys intel·lectual, ex. "-Diuen que l'aspirina cure lo mal de cap. -Oh sí, afedelisto!".

1) Podria ser que això de "listo" enlloc de "llest" sigui un transplantament de quan parlar en castellà era més fi i en conseqüència més intel·ligent, el que vol dir que aquesta finura arribava ben lluny de les ciutats. I també que ser "listo" era més intel·ligent que ser "llest".

2) Hi ha una altra versió que diu que això ve d'una expressió castellana que deien com a crit de guerra "porlafedecristo", i els lleidatans per fotre'ns la repetíem, però com el nostre castellà era molt lamentable ho pronunciàvem així: "afedelisto!".

Afededéu: Expressió típica que s'usa indistintament.

Afedelòstia: Com *Afededéu* però amb més mala llet.

Afedemón: Interjecció o com es vulgui dir, ex: "Afedemón que no ho hauria pensat mai!", de fet és semblant a *Afededéu*.

Afedeneu: Expressió anàloga a *Afedemón* i *Afededéu*.

Afinat/ada, anar: Anar torrat, embriagat.

Afinat/ada, estar: Estar bé de salut.

Afortar: Lligar més fort. Ex: "Aforta'm los cordills". També s'usa en el sentit d'apujar el volum: "Aforta l'arradiet".

Afuar: (La Granadella) Aviar, sortir corrents, ex: "Afua los cordés que surton a pasturar".

Agatxipar: Arreglar, mudar, anar ben vestit.

Agenda: Hisenda, ex: "Hai de nar a agenda a pagar".

Agitar-se o agita's: Tambar-se, ex: "Agita't al llit, home!".

Agolut: Persona que menja sense esme, amb molt deliri, ex: "Lo fill de la Tomasa és un agolut, después de minjar s'ha fet un bocadillo am un tros de pastel".

Agon: (veieu **Aon**).

Agullar: (veieu **Antagullar**).

Ah txiquets!: Expressió típica lleidatana, de sorpresa molt gran. Ex: "Astaen robant aurecocs quan va sortir lo pagès an l'ascopeta de perdigons i, ah txiquets!, Tots a córrer!!"

Àige: Àger.

Aigualera: La rosada de la matinada.

Aixins: Així, també s'accepten variacions com *aixina, aixines*.

Aixolet: Aixadeta molt petita, ex: "Abasta'm l'aixolet, que m'hai de carregar uns catxurros que han surtit vora la pecina".

Aixuar: Eixugar, ex: "Aixua't lo cap abans de surtir al carrer que si no agafaràs un acostipat de l'òstia".

Aixurriar: Espantar, fer marxar a algun animal del puesto.

Albatàrric: Albatàrrec, també s'accepta la variant *Albatarri*.

Alego: De seguida, en un futur molt immediat, d'aquí a poca estona, ex: "No tardos eh? Tranquil que alego vindré".

Alegolego: Molt més que *Alego*, ex: "Ves-hi alegolego, que sino ia haurà futut lo camp".

Alendar: Alenar, respirar.

Alicòptero: Helicòpter.

Allavontes: Llavors. També hi ha variants com *llavons, allavons, llavontes, allavorens, allavores...*

Am: 1) En, ex: "Am part tens raó".

2) Amb, ex: "Am lo xpersor aquet regarem tot lo jardí".

Ambafar: Empanyar-se els vidres del cotxes, ex: "No hi vec res, porto tots los vidres ambafats". També s'utilitza en el sentit d'estar tip com un lladre.

Ambaparar: Expressió que denota sorpresa o admiració, ex: "Ambaparar si és alt aquet txiquet!".

Ambastar: Fer passar el fil per primera vegada per una tela abans de cosir.

Ambastida: Bastida, ex: "Poseu l'ambastida que pintarem la fatxada".

Ambentar: Afalagar, tirar floretes.

Ambitats: Convidats, ex: "Guarda lo vi bo per quan vingon ambitats".

Ambusteria: Mentida, cosa no certa.

Ambúrnica: (Urgell) Garrafa, ex: "Agarra l'ambúrnica i aumplix-la de gasoi pal tractor".

Ampacadora: Màquina que serveix per fer feixos de palla.

Amparrilla's o Amparrala's: Emparrar-se, enfilat-se, ex: "No t'amparralos a l'abre que si caus et fotràs de cap a la secla".

Ampastrar: Escampar, ex: "Ampastra lo foigràs al pa torrat". També s'usa amb el significat d'embrutar o emmerdar. Fins i tot amb el significat de xocar, ex: "Lo Sisco no mirae per on anae i es va ampastrar contra l'abre".

Ampastre: Treball o feina realitzada de qualsevol manera, ex: "Vaige quin ampastre ha futut ton pare al fotre l'antxufe al ressibidó".

Ampegar: En el sentit d'encomanar-se una malaltia, ex: "Aquella paa me va ampegar l'acostipat".

Ampercellar: Es diu del fet de lligar les tomateres a les canyes.

Ampessar: Començar, ex: "Aquestes bromes porten aigua, ampessarà a ploure alego".

Ampic: Tan bon punt, un cop acabat de, ex: "Ampic arribem a Castelló de Farfanya ia us farem un truc".

Ampiocat: Estar una mica malalt, però no gaire. Ex: "No va vindre a juar a fútbol perquè astae ampiocat".

Ampostada: (veieu **Palmar**).

Amplear: Fer anar, utilitzar. "Si un cas demà no amplees la trisella truca'm que l'amplearé jo".

Amplenar: Omplir, també s'accepta *Aumplir o Complir*.

Amporlanar: (*Barbens, Anglesola*) Pavimentar. Es veu que prové del ciment Portland, paraula que a l'hora prové de la ciutat nord-americana. Imagineu-vos com n'és d'usual que a Barbens tenim el topònim els Esporlans. Allí és on anem a banyar-nos. És com un canalet a la vora de la Segona Sèquia Principal del Canal d'Urgell. Quan van fer la desgràcia de pavimentar el canal i de tallar els xops van nàixer els Esporlans.

Ampressió: Impressió. Ex: "Tinc l'ampressió que avui caurà una pedregada que'm fotrà totes les pomes anlaire".

Amprimeria, a l': Al principi, ex: "A l'amprimeria no hi havia dingú, pero després s'ha anat aumplint de gent".

Amprimenceria, a l': (veieu **Amprimeria, a l'**).

Amprimir: Imprimir, ex. "No vai púguer amprimir la pàgina aquella perque no me txanae la màquina aquella".

Ampudegar: En el sentit de molestar algú a altri.

An ves de: En lloc de, ex: "An ves de fer lo que li diuen fot lo que vol".

Ancabat: Després, en acabar de, ex: "Vine ancabat, que ara tinc fenya".

Ancanteri: Entés com a "ésser un encantat", ex: "No sigos ancanteri i porta ràpit aquet txiquet al sinyó metge, que fot uns ulls... mausssss, quins ulls que fot!"

Ancants, los: Joc en el qual et donaven tombs amb els ulls tapats, i et quedaves (pel que es veu) d'una postura rara i quiet, i aleshores els altres t'havien de desencantar.

Ancaparra's: Entossudir-se en quelcom, encaparratar-se, ex: "Lo nen s'ha ancaparrat en que vol la Barbi aquella per reixos".

Ancavalla's: Posar-se un damunt de l'altre, ex: "Mira lo Pep i la Maria que ancavallats astan alli a l'hort".

Ancebar: Estar molt animats, ex: "Vam nar fins a Penelles am bici, pero com astàem ancebats vam tirar fins a Bellmunt".

Ancetar: Obrir, encetar. "Angràcia, anceta'l meló!" (Lo Beethoven, "Somni d'una nit d'estiu" - Lleida carrinclona 2-).

Ancòrdio: Un destorb, ser un mal de cap.

Ancontres: (veieu **Amcontes de**).

Andebades: (veieu **Andebaldes**).

Andebaldes: Debades, fer les coses perquè si.

Andéu: Contracció de mecagondéu.

Andicció: Injecció, ex: "L'hai hagut de fotre un andicció als tosinos per lo de la pesta porcina aquella".

Andiot: 1) (en sentit figurat) Moniato.

2) Gall d'indi, ex: "No havie manera d'agafar l'andiot per Nadal, només feiem que aconseguir-lo".

Andivinar: Endevinar, ex: "Mireu nens, avui us contaré una andivinansa".

Aneular: Tornar tonto, o mal fet, ex: "No tocos los mixons quan són pitits que s'aneulen".

Anfós: On fos.

Anfuronar: Acció d'anar darrere d'una femella.

Angabanyar: Quedar bufat, ex: "Lo forro polar no't quede tan angabanyat com l'anorac".

Angolfa o Angorfa: Golfes, ex: "Fot totes les sabates velles a l'angolfa, que no fotin nosa".

Àngula de vàter: Insult antic. Antigament la gent no s'insultava amb paraules malsonants, sino que s'inventaven expressions d'aquest tipus. (veieu **Pop d'aigüera**).

Animorar: Enamorar, ex: "Fot un bo que animore".

Anjup: Cisterna excavada antigament al cingle (roca) que s'utilitzava antigament per a tenir aigua per a persones i animals. N'hi ha per totes Les Garrigues i sembla que a tots els pobles es diu igual. Poden estar coberts o descoberts.

Anlaire: 1) Entès com "xafar la guitarra", en castellà "aguar la fiesta", ex: "Van arribar los novios de les paes aquelles de Torrelameu i mos van fotre la festa anlaire".

2) Trencar, fer malbé, ex: "Li van fotre una pedrada als morros que li van fotre lo portell anlaire".

Anlluciar: (veieu **Lluciar**).

Anorabona: Enhorabona.

Anou: Nou (la fruita).

Anquet: Preposició de lloc, equival a "en aquest", ex: "Anquet puesto ham d'anar?".

Anrecordar: Recordar.

Anradere: Endarrera.

Anredar: Confondre a algú, ex: "No m'anredos que et fotré un mastegot que t'ambarcaré".

Anreulat: Tenir molt de fred al cos, estar gelat, ex: "Aquesta nit estic ben anreulat, li diré a la Matilde que m'ancengo lo foc a terra".

Anruna: La runa que es produeix als edificis en obres, ex: "Tota l'anruna que hi ha amb aquet contàiner només fot que pols!"

Ansacte: Exacte, ex: "Lo Pere és aquell de la camisa blava, no? Ansacte! Lo de la camisa blava".

Ansaijar: Assajar.

Ansorrar: Metafòricament, fotre un clau, fornicar. "Anemo'n a l'Eva's que l'ansorrem segur...".

Ansoul: Clam emprat per hom a l'entrar a casa d'algú. Expressió molt utilitzada quan encara no hi havia timbres, ex: "Ansoul! Que no hi ha dingú??".

Ansufatar o Ansofatar: Ensulfatar, ex: "Vai a ansufatar els mançaners i els pressiguers".

Ansundemà: (veieu **Aundemà**).

Antagullar: Fixar-se, mirar fixament, ex: "Iep!!! Guoita aquelles paes, mos astan antagullant".

Antrepassar. Ensopegar.

Antxovot: Estar en un lloc estret i xafogós, ex: "A l'autobús de la Bordeta de bon matí has d'anar antxovot".

Antxumar: Agafar al vol, ex: "Antxuma aquet mosquit que ia fa rato que m'amprenye".

Antxumenia: (veure **Txuminia**).

Anverrenar o **Anvirinar:** Enverinar, emmetzinar, ex: "M'han anverrenat lo gat amb los sulfats".

Aondé?: On és?

Aparar: Parar, ex: "Si no apares lo motor del motocultor se gastarà lo gasoi".

Apariar: Arreglar. Ex: "Aparia't la faldilla que se't veuen los leotardos".

Apàriat: Ordre donada als rucs i als cavalls per a què s'apartin d'algun lloc.

Àpit: Api, herba que es posa al caldo o es menja amanida, ex: "Fot un raig d'oli a l'amanida que els llicsons i l'àpit amarguegen".

Aplucar: Aclucar. "Apluca't los ulls si no vols que t'entro pols". D'aquí ve el joc de "la pluca".

Apreparar: Preparar. "Si s'antere ton pare que no has nat a aurir la paleta, aprepara't".

Apretar: Pitjar, prémer, polsar, ex: "No apretos aquet botó per res del món!!!".

Aquestos: Aquests.

Aquet: Aquest.

Aquídellà: En cap lloc en concret (veieu **Porai**), ex: "M'en vaig aquídellà a fer un tomb per a distreure'm".

Aragall: Marca que deixen les rodes dels cotxes.

Àrbit: Àrbitre, també s'accepta la variant *àrbrit*, ex: "L'àrbit del Lleida mos va pitar tres penaltis".

Arguillat: Brut.

Arie: Aire.

Aringada: Aregada, peix que es sol menjar per esmorzar acompanyat de raïm, ex: "M'hai futut l'aringada aquesta de casco per asmorzar i només fai que beure."

Armós: Formós, majo, bonic, ex: "Quin nen més armós té la Trisina, afededéu que no s'assemble gens a son pare".

Arraventar: 1) Trinxar o fer malbé quelcom.

2) Estar molt cansat, esgotat, ex: "Estic arraventat de tant córrer".

Arreclau: (veieu **Reclau**).

Arrecollons: Igual que **Arrecony**, però en masculí.

Arrecony: (Bellcaire) Expressió no gaire amistosa, ex: "Arrecony si t'angantxo!!".

Arrecular: Tirar enrere, ex: "No't mogos del puesto que arrecolo am lo tractor i no sigo que et txafi".

Arreculat: 1) Endarrerit. "Va nens, que en aquesta classe nem molt arreculats".

2) Retardat mentalment: "Semble astrany i mentida que sigo arquitecte i sigo tan arreculat...".

Arremolcar: Remolcar, arrosegar un vehicle, per exemple.

Arrifar: Rifar, sortejar, ex: "Allà als pagesos arrifien una cistella amb la loteria de Nadal, i afededeu que fot goig eh?"

Arrofeixar: (veieu **Arropenjar**).

Arrofredat: Refredat, acostipat, ex: "Cagondena, vaige un arrofredat que hai agafat per surtir al tros am la samarreta d'Andorra am ple desembre".

Arromangar-se: Doblegar les mànigues de la camisa cap amunt.

Arropenjar: Repenjar, recolzar, ex: "Paracon am arropenjar-te a la paret que ton oncle acabe de pintar."

Arroplegar: Replegar, ex: "Arroplega les borrasses que ia han caigut totes les aulives".

Arruixat: Arrauxat.

Asbafegar: Respirar d'una forma desmesurada generalment després d'haver fet un gran esforç, esbufegar.

Asbalsar: Enfonsar, afonar.

Asbaralla's: Barallar-se.

Asbossinar: Fer alguna cosa a bossins. (Veieu "bossí").

Asbregar: (Almenar) (veieu **Asfregar**).

Asburiaç: (veieu **Murissec**).

Asbutifarra's: Fer-se mal, amb ferida oberta.

Ascafanyit: Esquifit, poca cosa. (veieu **Sirilleta**).

Ascandall: 1) Percentatge de pomes que els pagesos han perdut per culpa d'una pedregada.

2) Sel.lecció del bestiar a l' hora de comprar-lo, ex: "D' aquestos vint tocinos en farem un escandall i agafarem aquestos 12 que són més grossots".

Ascalestro: Esquelet. Ex: "Minja, minja més!!! Que astàs fet un ascalestro!!!"

Ascar: 1) Buscar, cercar.

2) Posar ham a la canya per anar a pescar.

Ascardillar: (Os de Balaguer) (veieu **Ascatxigar**).

Ascatxic: Esquitx. També s'usa per designar a un crió entremeliat.

Ascatxigar: Esquitxar.

Ascaufar: (veieu **Ascofar**).

Ascartxinar: (dialectalisme almatretenc) Esquitxar.

Asclatassoner: Empipador.

Ascofar: Escalfar, també es diu *acalentar*.

Ascremalletes: Estris de ferro que es penjen dels *ascremall*s per penjar l'olla.

Ascunilla's: Amagar-se.

Ascupinar: Escopir.

Ascursió: Excursió, ex: "Demà portarem a la canalla i als padrins a voltar porai d'ascursió".

Asfarair: Esfereir, ex: "Ma germà encara està asfarait de que a la tardaor vaiga amb màniga curta".

Asfilagartxar: Esfilagarsar, desfer en filagarses. "Trauras-te los pantalons aquestos que astan tots asfilagartxar i miraré de cusi'ls".

Asfforrar: No poder aconseguir l'objectiu que es pretenia.

Asfregar: Netejar quelcom fregant fortament, ex: "Asfrega bé los calçotets al safareig que sino no martxe la pudo".

Asfuga's: Fugir, escapolar-se, ex: "Tu! No t'asfuguis que has d'anar a ansufatar los aumellés!".

Asfuriar: Fer marxar, ex: "Vam posar aquells aspantaocells per fer asfuriar los asparavers."

Asfurriagallines: Tren. Aquest mot és ben arcaic. S'usava a les granges per les quals a la vora passava el tren.

Asgolfa: (veieu *Angolfa*).

Asguirtxar: (veieu *Ascatxigar*).

Asmaiat: Esbait, mort de gana, ex: "Dam un iagurt que astic asmaiat tan rato sense jalar".

Asmall: Destralada (directament).

Asmari: (propi del Omellons) Armari.

Asmolls: Les pinces que es fan servir per girar la carn i el pa quan es fa a la brasa.

Aspabil: Espavila't, ex: "Aspabil que fotem tard".

Asparaver: Esparver, un ocell rapinyaire, ex: "Per allí al tros volten uns asparavés que me foten bastanta mala tinta".

Aspàric: Espàrrec.

Aspartenya: Espardenyes. Pensem que aquesta variant hauria de ser l'acceptada correctament en català ja que la paraula catalana *espartenya* prové de l'arrel espart, que era el material del qual es feia dit calçat.

Aspategar: Espetegar, ex: "Fitsa't com aspategue la bossa de cucs que hem futut a la txera".

Aspentar: (Veieu *Aspentejar*).

Aspentejar: Empényer. "Nens, anquet txiquet no l'aspenteigésseu tan fort que és un sirilleta i el fotreu allà als collons". A Barcelona d'això en diuen "amputxar".

Aspényer: (veieu *Aspentejar*)

Asperadrap o aspedadrap: Cinta de roba adhesiva, ex: "Si no calles te fotré un bossí d'asperadrap d'aurella a aurella".

Aspertxar: (veieu *Ascatxigar*).

Aspertxellar: Fer esquitxos amb aguna eina o utensili moll, ex: "Lo dia de Tots Sants lo mossén va espertxellar tot lo simintiri, i als que hi erem també mon va tocar".

Aspitós, estar: Estar cofoi, content.

Aspolla's: Gratar-se de forma reiterativa sense cap mena de sentit. Aquesta paraula d'origen pagès vé de la manera en com les gallines es treuen els polls. Ex: "Para d'aspolla't, que fots mania".

Asporgar: Podar.

Asprés, fer: Fer expressament, ex: "Segur que no hu van fer asprés això de treure la llum?".

Asquerar: Reviscolar, ex: "Semblae que no, però aquell ficus que astae tant pansit ia comence a asquerar".

Assebar: Posar bé, ex: "Sino assebes bé la manguera al pou, not surtirà l'aigua".

Assera: Vorera, voravia, ex: "Passa per l'assera no sigo que't txafon!".

Asseregat: Assedegat, quan hom té set.

Assipar: Arreglar-se, abitllar-se, ex: "Assipa't millor que sino aquesta nit no se t'atancarà cap paa".

Assussegar: Sosegar, tranquil·litzar, ex: "Assussegat que alego vindrà lo tren home!".

Astamoir: Estabornir, deixar quelcom sense sentits, ex: "Guaita lo gos, ha astamoit la mosca aquella collonera".

Astararany: (propi dels pobles de la Ribera del Sió) (veieu *Teraranya*)

Astarracada: Fotre's una bona pinya per terra. Que un altre et foti un cop, ex: "Es va fotre una santa astarracada tot baixant del castell".

Astarrossar: Desfer, desmontar, ex: "Me va caure un test del balcó i se va astarrossar a l'acera".

Astaste: Expressió que denota cautela o moderació, ex: "Astaste de compra't aquet relotge si no tens quartos."

Astauvins o Astaulins: (veieu *Estauvi*).

Astenasses: Tenalles, alicates, ex: "Abasta'm les astenasses que hai de fer un apanyo."

Astigos: S'empra com a negació de **astaste**: "no t'astigos". Ex: "no t'astigos de demanar un altre cubata, siuncàs néssis pet, ia conduiria io"

Astijores: Tisoires.

Astirabec: Varietat de pesolera. "Aquesta nit me fotré un plat d'astirabecs amb un ou debatut".

Astirores: (veieu **Astijores**).

Astollador: La pala que tapa el pas de l'aigua d'una fassera.

Astopenc: Carn aspesa i seca, que es fa com una bola a la boca, els bistecs durs per exemple.

Astrintxonar: Estrinxolar, esbocinar.

Astrolic: Entremeliat.

Astulzí: Substància negra provinent de la combustió incompleta de les matèries orgàniques que es dipositen en els tubs o en les ximeneies, ex: "Nen! no't fotos a juar a l'antxuminia que et mascararàs d'astulzí".

Astuiar: Estalviar, ex: "Si no astuivies mai siràs un home de profit".

Astutx: Estoig. Ex: "Trau los plastidecors de l'astutx que pintarem".

Asvaporar: Evaporar, ex: "Tanca la grasiosa que si no s'asvapore".

Asventat: Persona que fa les coses molt ràpid i sense pensar-les, ex: "Lo Tonet ha vingut i ha futut lo camp unantra vegada, és un asventat".

Asvuliac: (veieu **Murissec**).

Atapit: Compacte, atapeït, ex: "Anquesta taula astirem molt atapits, poder que nem a una més gran".

Atarrossat: Fet a tarrossos, ex: "Lo sucre no cau del pot perquè astà atarrossat i l'hai de desfer a cops de cullera."

Ataubar: (en zones de la Ribera del Sió) estar xafat, ex: "Hai hagut d'aspenteijar lo tractor fins a casa i astic ataubat".

Atigos! Expressió emprada per dir a hom que pari d'empenyar, que s'estigui quiet.

Ativoca's: Equivocar-se.

Atopetar-se: Trobar-se, ex: "Bé, io martxo, ia mos atopetarem dumenge que ve".

Atre: Altre, el femení és *Atra*, i els plurals *atros* i *atres*.

A txum, beure: beure a morro, ex: "No begos a txum que a ton pare li fot fàstic trobar lo boc del porró babat".

Atxurar: Arreglar, en el sentit de mudar-se, ex: "Lo Paco nae molt ben atxurat a la boda del Nasi".

Atxutar: Anar depressa, immediatament. Ex: "Atxuta an lo rotobato, que's fa fosc i vol ploure"

Aubà: Expressió de sorpresa, negació o rebuig d'un fet, ex: "Lo Mariano s'ha trencat una cama. Aubà!!! No fotis"

Aubada: L'albada, temps que transcorre des del trenc de l'alba fins a la sortida del Sol.

Aubaga: Obaga, lloc ombrívol.

Aubagés, l': Albagés.

Aubarda: Cenalla que va al llom del ruc, ex: "Mentre hi haigon rucs, faran aubardes".

Aubat: Mort d'una criatura abans de tenir ús de raó.

Aubenc: Terra fèrtil, humida.

Aubert: Obert.

Aubergi: (Baix Segre) (veieu **Prèssic**).

Aubergínia: Albergínia.

Aubesa: Albesa, són famoses les pintades per la carretera dels quintos d'Aubesa.

Aubricoc: Albercoc, també *Aurecoc* o *Aubercoc*.

Aufals: Alfals, ex: "Dóna aufals a les bèsties per a què menjon".

Aufarrat: Ou ferrat.

Aufegar: Ofegar, ex: "Treu-me la soga del coll que m'aufego".

Aufendre: Ofendre, ex: "No sigos tan aufendós".

Aufensible: Aufendós.

Aufés: Alfés.

Auficina: Oficina, ex: "A l'auficina d'empleo havia una cua de por".

Auforja: Alforja, ex: "Lo ruc del Tomaset va més carregat amb les auforges!!!".

Aulivé: Olivera. Aquí és on es demostra que el lleidatà és una llengua que conserva les seves arrels del llatí, ja que aquest conserva el gènere masculí del llatí en la denominació de la majoria dels arbres.

Auliva: Oliva, ex: "Aulives rellenes d'antxova". És un cultiu força important en la zona de les Garrigues, d'aquí són les famoses *aulives arbequines* que fan l'oli tan bo.

Aulor: Olor, ex: "Els tocinos foten un aulor..."

Aumella: Ametlla, ex: "Poseu aumelles quan feu la salsa dels calçots?".

Aumellé: Ametller, arbre de l'ametlla.

Aumit: Humit, moll, ex: "La roba encara astà aumida".

Au món: Enlloc, ex: "Aquestes vacances no iniré au món".

Aumplir: (veieu **Amplenar**)

Aumosta: Mesura de quantitat equivalent a "el que hi cap a les mans".

Aun: (veieu **Aon**)

Aundemà: A l'endemà.

Auperar: Operar, ex: "Han auperat a mon padrí del ginoll i l'han aspallat més de lo que astae".

Aurella: Orella. Nota: La majoria de paraules que en català comencen en "o", en la variant dialectal lleidatana se comencen en "au".

Auralita: Material de construcció ondulat emprat per cobrir taulades.

Aurellanes: (veieu **Aurilletes**).

Aurellaunes: Obrellaunes.

Auridor: (veieu **Aurellaunes**). De fet, es pot traduir tant per obrellaunes com per tirabuixó (llevataps).

Ex: "Andés l'auridor? que ia mos ham acabat la botella de vi i n'ham d'ancetar unantra".

Aurilletes: És un producte de pastisseria molt típic a Lleida semblant a la coca de sucre. Famoses les *aurelletes* de Cal Murillo a la plaça Sant Joan.

Aurinar: Pixar en vocabulari culte.

Aurineta: Oreneta, també s'usa la variant *Gruneta*.

Aurir: Obrir, ex: "Aurix-me la porta quem foto de calor!"

Autallada: En aquesta direcció, ex: "Si vols fer via agafa l'autallada que et dic i ia faràs cap."

Avamba o Auamba: (Almatret, Puigverd,...) Adéu-siau.

Averar: Atançar una cosa, s'usa sobretot en el sentit de si està massa alta, ex: "Nen! Ajuda a la padrina i avera-li lo pot de la sal que no hi arribe".

Avere o Avore: A veure...

Avespa: Vespa, ex: "Vigila on te fots que astà ple de nius d'avespes".

Avorar: Apropar, atançar, ex: "Agora lo tractor que s'atance una DKV de frente i ancara mos fotrà un susto!".

Axara's: Avergonyir-se, posar-se vermell, ruboritzar-se. La cultura popular creu que el mot aquest prové de la paraula xera, que és una brasa, i d'aquí l'acció d'envermellir. Ex: "Quan se li va atançar aquella paa de seguida es va axarar".

B

Babadero: Pitet. Ex: "Fot-li un babadero al txiquet, que no s'ammarrano'l jarsé"

Babosa: Fang verdós que sol criar aigua a les pedres i a les parets, llim.

Bacsacada: Moviment bruscat, sacsejada.

Badejo: Bacallà.

Bafurós: Hom que va porc, brut i malfargat.

Baixant: (veieu **Maixant**).

Bajoco/a: Tonto, ruc, ignorant, tou (de fet té moltes accepcions), ex: "No sigos bajoco home!!! la paa aquella se t'andú a l'hort quan voll!". Bajoca també té un altre significat que és el de "mongeta tendra".

Baldador: Gronxador. La variant *Columpi* no s'accepta ja que és un castellanisme.

Baldar: Gronxar.

Baldi: (veieu **Galleta**).

Baldring-baldragues, ser un: Ser un trapella.

Ballofa: Butllofa, ex: "L'atre dia me vai cremar amb la txera i guoita quina ballofa m'ha surtit".

Banc: L'escala per collir fruita. De tots és ben conegut la dita aquella que "A l'estiu els pagesos pel matí estan al banc i per la tarde a la caixa". També es conegut per "tres peus".

Banc del Sinofós: Banquet de pedra que hi ha al costat de la Paeria on els padrins s'asseuen a expressar les sevesd queixes, ex: "Si no fos per l'artrosi...", "Si no fos pels anys...".

Banqueta, la: Avinguda de Blondel. També s'anomena així al passeig que voreja el riu a Balaguer. De fet, s'anomena banqueta perquè en les nostres contrades se li dóna aquesta denominació a les ribes o vores dels rius, canals, sèquies...

Bardo: Pallisa. Pegar a algú o a quelcom, ex: "Quan va arribar a casa, sa mare li va fotre un bardo que s'anrecordarà dies".

Barrada: Xut molt fort a una pilota, ex: "No li fotos barrada que l'ambarcaràs!".

Barral, lo: (veieu **Silló**).

Bassinat: (veieu **Bassí**).

Bassí: Orinal, ex: "Dixa lo bassí sota el llit de ton padrí que sino per la nit s'ha d'atxecar a pixar tolo rato".

Bastanta: Femení de bastant, ex: "No hi ha bastanta aigua per púguer regar lo bancal".

Batam: Clatellot, mastegot, bufa, ventallot.

Batissac: Precipici.

Bauba: adj. donat a la mà quan per causa del fred no es pot fer el punyeta (ajuntar els dits de la mà). En sentit figurat es parla d'una bauba quan ens referim a una dona que és gossa, ex. "Mite- la a la bauba

aquella! Tot li fa sa mare."

Becanyeta: Becaina, migdiada.

Besito: Petó, ex: "Nena, dali un besito a la iaia que sino no 't darà paga".

Biciclista: Ciclista.

Birinar: Berenar.

Bisenfí: Màquina agrícola que serveix per recollir el gra de la collita de terra, i traslladar-lo cap a una altra banda.

Bitxelic: Singueta, bola per jugar. ("Canica" en castellà). Féiam servir dos classes de boles: unes de fang o argila que pesaven poc i que servien per ser perdudes; les altres, els bitxelics eren un pèl més petites i més dures, potser de pedra o ferro, servien per atacar a les de fang. (Granadella).

Bitxo: (intradussible), ex: "Astàs fet un bon bitxo tu!".

Blabàs: Peix de riu semblant al salmonet.

Blair: 1) Acte de ser cremat pel sol o bé per d'altres fonts de calor, ex: "Avui fa un sol que blaix." 2)

Anar ple de picades de mosquit, ex: "Aquesta nit los mosquits m'han fotut ben blait!"

Blavar: Acció de fer blaus, pegar fent mal.

Bò: Ordre per a que el ruc s'aturi.

Bocadillo: Postre resultant de fregir la barreja de farina, sucre, aigua i un txorro d'anís. "Després d'un bon dinar de festa major va i et diuen: Que vols un bocadillo?".

Bolló: Pellarofa del blat.

Boranit: Bona nit, "Au" dis-li boranit a ton pare i cap al caixó!".

Bordonera: Fumera. Gran quantitat de fum.

Boria: Element característic de la meteorologia lleidatana.

Borinot, al: Joc on juguen 3 txiquets (o més). Els dos dels extrems li podien fotre hòsties al del mig a la mà, que es posava devall de l'aixella, i aquest s'hi podia tornar amb un cop de mà a qualsevol dels altres. Un altra versió és que algú li fot un pinyo al que fa de borinot, i si aquest endevina qui ha estat, l'altre para.

Bossí: Tros. "Dona'm un bossí de formatge que estic esvaït".

Bot de pernes: Guitza, normalment amb les dues potes. Ex: "Astàe ambobat mirant los mixons, i la mula d'un bot de pernes em va fotre al bassal d'aigua".

Botar: Aplicat al foc vol dir "calar", ex: "Lo Jaumet va botar foc i se va donar a la fuga".

Botés: Rambla d'Aragó, ex: "Crida un tacsís que ham de nar fins a Botés".

Brassal: Canal d'aigua particular, més que regar s'usava per a les tasques cassolanes, tant per fregar o rentar la roba.

Brillo: No l'hi he trobat cap traducció tampoc, ex: "Fot lo camp!! Brillo d'aquí".

Brossat (Almatret): Mató.

Brugolar: Renyar, esbroncar.

Bucoi: Recipient de grans dimensions. Carretell.

Bueno: Bé, i tant!

Bultra: Bosc de riu.

Buixir: Bordar el gos, ex: "Lo gos del Manel és un plom, no pare de buixir".

Buli: És un joc de nens de Lleida que es sembla una mica al beisbol, però enlloc d'amb una pilota, s'hi pega cops a un bastonet esmolat per les dos puntes i que s'aixeca desde terra amb el mateix bat, i quan és enlaire s'hi fot una castanya i s'angega lluny.

Burtxongar: Txutar una pilota amb la punta dels keds. (el substantiu és: *burtxongada*).

Buscall: Tros de branca d'algun arbre (Soleràs). "Posa un altre buscall a l'astufa".

Butirí: 1) De mala raça, ex: "Aquet gos és un butirí".

2) Cosa petita i entranyable, ex: "Ta mare am lo pitita que és i amquet pintinat semble un butirí".

C

Caaaa: Expressió de disconformitat, ex: "-Mesemble que plourà. -Caaaaà, no veus que ia es pose ras".

Cavà: (veieu **Cuba**).

Cabana: (sentit figurat) (veure **Moniato**).

Cabanera: Camí de muntanya pels ramats i el bestiar.

Cabdellada: Col.

Cabeçudo: 1) Tossut. 2) Cap gròs (el de les festes majors), ex. "Au venga que anirem al passacalles a veure els cabessudos". "Davant van los cabeçudos, detràs van los gegants" (Lo Parrano, "Lo garrotín de Lleida"). 3) També és pot aplicar a la gent de cap prominent: Ex: "No veus quin tio més cabessudo... igualet que un txupatxup...".

Cabiró: Cigar, puro.

Cadolla: Abeurador. Bassa d'aigua que es troba als barrancs i entre les roques, gorg.

Cagasses: Oliasses. Són els residus líquids que es generen durant la decantació en les fàbriques d'oli.

Cagarella: Porgadures del guix, allò que queda al sedàs quan el porgues.

Cagos: Cagaments, en sentit figurat, ex: "Quan mos va veure que li fotiem les peres al pagès va ampessar a fotre uns cagos":

Caixer: (Almenar) (veieu **Banqueta**).

Caixó, anar al: Anar a dormir.

Caldar: Suspendre.

Caletro: (veieu **Sanderi**).

Calistro: Gitano, sobretot als clàssics del carrer Sant Carlos.

Calitrau: Antro, bar de mala reputació. Ex: "No vaigos anquell calitrau, que foten un vi que mate"

Callar: Interjecció usada per dir a hom que s'espera, ex: "Que la padrina no pot pujar a la DKV? Calla que vinc a ajudar-la!".

Camacu: Ciutadà de l'àrea metropolitana de Barcelona. Altrament anomenats *Pixapins* o *Diesels*.

Camalluent: Camacu que es caracteritza per anar pel camp amb txandal de Tactel.

Camí: Vegada, cop, ex: "Cada camí que lo Belardo obre la pala me fot l'aigua de la fassera".

Campetxano: També molt típic d'aquí i no té traducció, ex: "És un paio molt campetxano".

Campos, los: Els Camps Elisis, ex: "Me'n vai als Campos a donar un tomb".

Candau, tirar el: Es quan als arbres fruiters s'hi tira un líquid especial per evitar que caiguin els fruits.

Candonguer: Lent.

Canella: Aixeta.

Cantamanyanes: Persona amb poca credibilitat. Ex: "No li fotos cas que aquest és un cantamanyanes".

Canyardo: Pilotada propinada amb fúria i normalment amb la puntera del ked.

Canyot: Són les restes de les plantes cerealístiques que queden després de cossetjar, normalment s'aplica al blat de moro. Un cop feta la collita, es recull i s'embala o bé es colga de terra, per a que serveixi d'adob.

Caparra: Paparra, el bitxo aquell que es posa als gossos.

Capçal: Tovalló, drap, ex: "Té lo capçal i torca't los morros".

Capcer: Es un tipus d'ocell, altrament conegut com a "capsigrany".

Capçot: (en sentit figurat) Moniato.

Capellà: Expulsió de saliva involuntària a l'hora de parlar o fer un estornut.

Capiguer: Caber.

Capitonya: Tombarella.

Capradera: Construcció de pedra.

Caraba, ser la: Ser tremendo, ser el que no hi ha, ex: "La canalla d'avui andia són la caraba."

Caragolina: Caragol blanc petitet. (Son molt bones amb ceba i tomata).

Carallet: Rucl també hi ha la variant ceriverina *Carallindo*.

Carallindo: Carallot. Ex: "An vas a comprar anquest'hora, carallindo? No veus que ia'stá tot tancat i barrat?"

Carejar: Amagar les pomes al cul de la caixa, és a dir, posar les més maques al damunt.

Carnús: En forma d'insult, cabró, ex: "Fuig d'aquí carnús, més que carnús".

Carpesano: Carpeteta d'anar a estudi.

Carrantxó, pujar a: Pujar a coll i bé.

Carreró: Marca que deixaven les rodes dels carros en passar pels camins.

Carrincló: Paraula lleidatana, d'origen gitano, que vol dir "boig", "bohemi". L'expressió "Lleida carrinclona" prové de les farres que es fotien els gitanos ja abans de la Guerra Civil per Lleida i voltants. També significa persona poca-solta, arrauxada ("**arruixada**").

Cascaballico: (veure **Colló de Flare**).

Casibé: Gairebé. "Casibé se fot un gol an pròpia porta".

Cassigall: 1) Traste vell, ex: "A l'angolfa només hi ha cassigalls".
2) Draps casolans fets a partir de roba vella que no s'usa. (Nota dels autors: A Lleida, quan la roba es vella, enlloc de tirar-la la estripem a trossos de mida de drap. Aquest principi bàsic de reciclatge es fa a molts puestos, però no n'hi diuen cassigalls). Ex: "-Paquita, an són los meus calçotets de topos roijos? -Aquells tant ronyosos? N'hai fet cassigalls"

Cassola de Tros: Menjar típic lleidatà consistent en una cassola amb samfaina, caragols, costella de tosino, cansalada, butifarra negra, butifarra blanca, llangonissa i conill. Anvesde samfaina pot posar-se també aspinacs. I amb això se fan concursos i tot!!!! De tots són ben coneguts los concursos de Cassoles de Tros de Juneda o Alcoletge.

Castell, lo: La Seu Vella, que no és un castell.

Catarroja, a: És jugar a amagar. Quan veus algú dels que estaven amagats, crides "*catarroja Pere*" i aleshores, el Pere ja està eliminat. En principi res a veure amb la vila de Catarroja a l'Horta valenciana.

Catipè: Mal aulor.

Catitomba: (veieu **Capitonya**).

Catxap: Conillet petit, tan de bosc com de granja. (Nota dels autors: Aquí es veu la riquesa del lleidatà, en català estàndard un catxap és un lludrigot.)

Catxar: Fornicar amb delectació, ja sigui fora o dins del matrimoni.

Catxassa: Apatia, passivitat. Ex: "Ostiqueta, quina catxassa té aquet paio! Només ha aumplit mija ferrada de prèssics an tota la tarde"

Catxaup o Catxú o Catxup: Ketxup. De fet aquesta és la paraula que he trobat amb més pronunciacions diferents. Dingú diu Ketchup.

Catxifollat: Espatllat, malalt, empiocat, desguitarrat, ex: "Lo Sidro té l'astòmac catxifollat. S'ha futut mitja dotzena d'allis tendres per asmorzar".

Catxipanda (o Cutxipanda): Samfaina.

Catxumbeca: (veieu **Capintonya**).

Catxurrar: Funcionar. Ex: "Aquesta estufa de gasoi no catxurre".

Catxurro: Espècie de mala herba que surt per la gespa i que té puntxes. Resulta que el fet de tirar-se catxurros al cap entre la canalla, antigament, esdevenia la categoria de joc.

Cera: (veieu **Assera**).

Cini: Cinema, ex: "Vai nar al cini a vere Independensdei i no'm va agradar ni molla"..

Cintaislant: Cinta aïllant, ex: "Porta'm lo cintaislant per fer l'empalme".

Círcol: Circ, ex: "Demà portarem la canalla al círculo".

Cisca: Senill, senalla, cabàs, ex: "Porta't la cisca als pagesos que ham de comprar los pebrots i les aubergínies per escalivar"..

Clafoll: Pela exterior de l'aumella.

Clamor: Via d'aigua al costat d'un terreny d'horta per a fer córrer l'aigua que hi ha sota a la superfície i evitar que es formin aiguamolls. És sabuda la dita: "Ets l'amo i senyor de totes les bèsties de la clamor".

Claro! És clar!, ex: "Claro, amb aquesta calor qualsevol no hi va a les pecines!"

Clasca: La part de fora de les gambes, del marisc i dels caragols.

Claviller: Turmell, ex: "Au! Ia m'hai doblegat lo claviller i hauré d'anar al metge".

Closterol: Colesterol, ex: "Hai nat al metge i m'ha dit que no puc minjar cansalada pel closterol."

Coca Enramada: (veieu **Coca de recapte**).

Coca de recapte: Coca de samfaina. Es pot posar ceba, aringada o llangonissa.

Codís: Còdol, en anglès Rollins Stone.

Codonyac: Codonyat, espècie de compota de codony.

Colagró: Acidesa, ardor d'estòmac.

Col·leigit: Col·legi, lloc a on van los nens quan són pitits, a aprendre coses.

Colló: (Massalcoreig) Anomenada així qualsevol persona sense senderi, desustanciada, ex: "Es mes colló... que l'aguanto sa tia."

Colló de flare: Espècie de pruna.

Collons d'Andares: Lloc llunyà i indefinit, a la quinta forca, ex: "Fins al Secà vols nar a peu? Pero si astà als collons d'Andares!".

Comèdies, les: Representació festiva que es fa generalment la canalla als pobles per les festes majons. "Que non començat encara les comèdies?".

No confondre amb **"anar a la funció"**. Aquesta expressió siria aplicada a una representació una mica més seriosa, o adulta.

Comparativa: Cooperativa (en zones del baix Segrià i Garrigues).

Complir: (veieu **Amplenar**).

Conto que: Crec que, m'assemble que, ex:"Conto que són les tres, me'n vai cap al caixó".

Consagrat: Dolent, malparit, ex: "Redeu! És consagrat lo teu fill eh?".

Cor: Corre, ex: "Cor! que fots tard!"

Coranta: Quaranta.

Corder: Xai, be.

Corna: La part de la cansalada que està més al fora, la part més dura, que de fet, si està ben torradeta també es menja i és prou bona.

Corralina: Corral dels tosinos.

Cort: Cor.

Cotxe dels calçots: Carruatge en el qual viatjaven els familiars dels morts per acompanyar-los al cementiri. Era una espècie de servei de taxi, ja que anava a esperar els familiars forasters que arribaven en tren i ja els portaven cap als hostals, on els propietaris d'aquest cotxe ja tenien contracte. S'anomenava així perquè la família que portava aquest negoci tenien el malnom dels calçots.

Cotxo: 1)Cap cop, amb el cap baix, ex: "Después de fotre aquella malesa va nar tota la semana am lo cap cotxo".

2)Porc, verro.

Crivell: Esquerda, ex: "Viu am una casa tota plena de crivells, li caurà al cap".

Cuba: Expressió entranyable que les mares diuen als txiquets quan són petits, ex "Au pus, si ja t'has acabat lo llaürt, cuba!".

Cuculladra marina: Es un ocell blanc i negre que ronda pels bancals de les terres de ponent a l'hivern.

Cucumassa: Tipus de bolet.

Cuentos: Històries, excuses, ex: "No'm vingos amb cuentos que ia tinc prous maldecaps".

Cultivador: Màquina agrícola que serveix per a desfer tarrossos de terra en tros. Es fa servir quan la terra està molt atarrossada.

Cumplir: (veieu **Amplenar**).

Cunya: Cuina.

Curra: Màquina agrícola que serveix per aplanar i allisar la terra després d'haver passat qualsevol altra màquina que hagi alçat la terra.

D

Daixonses: Això d'aquí.

Dallonse: Allò d'allà.

Davons: (veieu **Allavorens**).

Debatut, (ou): Ou batut.

Debodebò: De debò, de veritat, ex: "Lo padrí quan porte lo tractor és un pirill, us hu dic debodebò".

Defora, nar al: Nar al tros, ex: "On astà lo padrí? Ha nat al defora amb lo tractor".

Demés, los: Els altres. "Sols ham vingut naltros, los demás s'han quedat foten la mesdiada".

Dentrar: Entrar, nar cap dins.

Derreng: Seguit, sense parar, ex: "Aquella paa va parlar 24 hores derreng".

Desabotonar: Desbotonar.

Desaigüe: Desguàs, conducció per treure l'aigua que queda emmagatzemada en algun lloc, ex: "Abuida l'aigua que quede antollada al tros pel desaigüe".

Desantés: Passota. "No sigos tan desantés i quan t'heu diu ta mare fes-te el lilit! hombre ia...".

Desbrostimar: Netejar el tronc deixant-lo net i preparat per rollar-lo.

Des de luego: Això vol dir moltes coses: i tant que sí! o altres coses que no trobo ara com posar-ho.

Desembullonar: Tirar la palla cap a dalt per a separar-la del gra.

Desfondre: Fondre, ex: "Los mantecados se desfonen molt ràpid a l'istiu".

Desjecte: Descuidat amb l'aspecte personal.

Despedregadora: Màquina agrícola típica de terrenys de secà com les Garrigues, que serveix per separar les pedres d'un tros per poder-hi cultivar.

Despusaí: Tot i que sembla que vulgui dir avui, vol dir abans d'ahir.

Despusdemà: Passat demà.

Dessustanciat: Sense substància. Persona que només diu rucades.

Destraler: Persona que ho fa malbé tot.

Destrossar: Descordar, desbotonar.

Desumflar: Desinflar, ex: "Aul s'ha desunflat la roda del Pasquali i ara no podré nar a amprimir lo tros".

Desvagnerat: Persona que està rato sense fotre res.

Devall: Davall.

Diferiència: Diferència.

Dijaus: (Ribera del Sió) Dijous.

Dillums: Dilluns.

Dimats: Dimarts.

Dingada: (veieu **Aringada**).

Dingú: Ningú, ex: "No hi ha dingú".

Disme: Dignes-me.

DKV: Furgoneta típica de pagès anomenada així perquè era el nom d'un model de la furgoneta Mercedes. La gràcia està que a partir de llavors a totes les furgonetes d'aquest tipus se les ha anomenat així. Ex: "Tu agafa lo tractor per nar al tros que io ia agafaré la DKV".

Dixar: Deixar.

Draparie: Drapaire, ex: "Astaste al tanto quan passo lo draparie que li darem aquets cassigalls".

Dumenge: Diumenge.

E

Encà: Encara, ex: "Encà no ha arribat l'oncle Sisco del tros."

Engrassir-se: Engreixar-se.
Ensamar: Reservar
Entoldat: Gran borratxera, ex: "Porte un antoldat a sobre que no s'aguante dret"
Entxumínia: (això és d'Almenar) (veieu **Txumínia**).
Envedrit: Adjectiu usat per la verdura quan es posa dura.
Ermo: Sense cultivar, ex. "Tinc tots los trossos ermos".
Erreclau: (veieu **Reclau**).
Equits: Ics, la lletra *xeix*, ex: "Ia has vist la pil.lícula del Espediente Equits?".
Escassapenes, a l': Ni tan sols a penes, ex: "Conills? A l'escassapenes en trobaràs en aquet bosc"
Escaufar: (veieu **Ascofar**).
Escarrantxes: Espai entre les dues cames, ex: "És tan pitit que pot passar per les escarrantxes."
Escarriar: (Juncosa) Espolsar
Escremalls: Cadena on es penjen les olles als focs a terra.
Escurrípies: (veieu **Escurrualles**).
Escurrualles: Sobres de menjar.
Esmuriac: (veieu **Murissec**)
Esporret: Persona que va amb poca roba i a més mal arreglat.
Estauvi: Allò que es posa damunt dels lules per no cremar-lo en posar la cassola, ex. "Aparta els vasos i posa los astauvins, no fos cas que aquet casso de betxamel cremo la taula"
Estragat: (Juncosa) Cansat, esgotat. Ex: "M'hai passat tot lo dematí fent una secla a cops de txapo, i hai acabat tant estragat que no puc atxecar-me del sofà."
Estudi, anar a: Anar a classe. Ara aquesta expressió està una mica en desús.
Et: (veure **Aquet**).
Eu: Sí (afirmació), en el sentit de corroboració, equilà..

F

Faldetes: Faldilles, ex: "Lo vent regolfae i li va atxecar les faldetes fins dalt de tot".
Faltat: Faltat, sonat, persona a qui li falta un bull.
Faram: Es tota mena d'animals de corral.
Farfanya: Gresca, catxondeo, gatzara. Usada *een* el sentit d'*anar a farfanya*. Anar de juerga. No sabem si la paraula aquesta té alguna relació amb la vila de Castelló de Farfanya (la Noguera).
Fargar-se: Vestir-se, arreglar-se, abilllar-se.
Farigolero: Individu, generalment de l'àrea metropolitana de Barcelona, que sent predilecció per recollir el timó de les cunetes.
Farrada: Galleta, de plàstic o de llautó. "Portae una farrada plena de pegaloses (llanegues, meloses...)".
Fassera: Ramal d'una sèquia que serveix per a regar els bancals d'un terreny. D'aquesta paraula prové l'expressió *Animal de Fassera*, que realment no és gaire bo que t'ho diguin.
Fato: Menjar.
Femer: Sinònim de quantitat, ex: "Hi havia un femer de gent".
Fenya: Feina. Ex: "No li tocos los collons a ton pare que té fenya".
Fenyotes: Paio que fa la fenya de qualsevol manera, sense importar-li deixar-ho tot fet una marranada. La fenya que fa no dura gaires dies, i s'han d'anar fent apanyos.
Fernando: Rambla de Ferran, ex: "Lo dissapte van actuar los laxanbusto abaix a Fernando.". Com a curiositat podem comentar que aquest substantiu sempre ve precedit pel complement de lloc *abaix a*, es visqui on es visqui de Lleida, Fernando sempre serà abaix.
Festesmajons: Festes Majors, ex: "Aquet cap de semana inirem de festesmajons".
Fítsat!: Fixa't!, ex: "Fítsa't quants llimons hi ha a la nevera".
Fixo: Fixe, ex: "Se'm va quedar fixo mirant-me".
Flare o Flari: Frare, ex: "Han futut un forat allà aon havia lo convent dels flares".
Flas: Tuf que fa la carn, ex: "Lo gos ha sintit lo flas del senglar".
Flèndit: Joc de boles.
Flica: Matamosques, ex: "Agafa la flica i fot una flicada per la cunya":
Flòtil: Fútil, cosa inútil, ex: "Ets un desordenat, tens tot lo quarto ple de flòtils!"
Fora'l Pont: Cappont. De la mateixa manera, la gent de Cappont quan ha de creuar el pont per entrar al centre de la ciutat usa l'expressió *Anar a dins a Lleida*, com volent dir que el barri és als afores. De fet, no fa gaire temps que quedava el barri bastant lluny.
Forniga: Formiga.
Forniguer: Construcció en forma d'igllú, amb la paret feta de maons de fang i en la qual es posava la brossa per cremar-la, aquell foc durava tot el dia es veu.
Fotre: Verb comodí, serveix per qualsevol construcció verbal.

Fotre el Camp: Anar-se'n.

Frigir: Fregir, ex: "Ia has frigit la cansalada?".

Fullar nius: Anar a prendre lo que hi ha dins als nius del ocells a dalt als arbres.

Funció, anar a la: Als pobles, anar al ball o al teatre per la festa major. És més seriós que "anar a les comèdies".

Fúria, amb: Amb mala llet a la vegada que amb força. "Al de cal Jaumet li van fotré un pedrot al cap amb tanta fúria que no ha fet mai més res de bó."

Fúria, donar: Empényer, ex: "No li donos tanta fúria al baldador que girigue".

Furro o Furo: Fer, esquerp, persona (o bestiola) poc sociable, ex: "No sigos furro i vine amb naltros."

G

Gabina: Cabina de telèfons, ex: "Me fie gràcia quan lo supermán se canviae dintre les gabines".

Gaburro: Peix de riu, de sabor no gaire preuat que té moltes espines.

Galdir: Menjar, fotre's.

Galdós: Malalt, gripós. També s'usa en sentit de brut i pringat.

Galipàndia: Refredat, constipat, calapàndria, ex: "Hai agafat una galipàndia que me ragen los mocs del nas com si fos una aixeta."

Galleta: Galleda, cubell, ex: "Dam la galleta que l'amplenaré d'aigua".

Gamusinos: Animals inexistentes i imaginaris. Normalment s'usa en les excursions a la muntanya per enganyar a la gent, ex: "Tireu pac aquí dalt que a l'atre costat de cresta veurem gamusinos".

Ganassot: Dit del noi/a pre-adolescent que fa coses propies de la canalla, ex: "Tens 16 anys i ets massa ganassot per jugar amb el tente i l'airgamboys."

Gandutes: Els menuts de les bèsties, allò que es menja, les entranyes.

Ganyims: Tonyina amb salmorra.

Garatx: Garatge, aparcament cobert, ex. "Dixa lo cotxe al garatx que amb la gelada que fot demà no s'angegarà".

Gargantxó: Nou del coll, gargantella.

Garie: Gaire, ex: "Pac al tros quan fot rasca no hi vai garie".

Garrotín: Música popular autòctona inventada pels calistros lleidatans. Destaquen "Lo Parrano" (la invenció del Garrotín s'atribueix popularment al "Parrano Vell"), "Lo Mestre Tonet" (a la guitarra), "Canona" (a la guitarra), "Perilleta" (ballador), "Terrines", "Faraón", "Paquito Abolàfio", "Lo Marqués de Pota", "Polvorilla", etc, etc... Més actuals són: Carles Juste "Beethoven" i "La Violeta". Tot bon lleidatà ha de saber al menos un bossí de carrerilla de la mítica cançó "Garrotín Vell": "Lo Canona farà de jutge, / el Parrano de consejal, / el Faliti d'alcalde / i el Bollons jutge de pau. / I al Perilleta, per ser més pinxo, / lo farem municipal".

Garrut: Cementiri. És un mot que ja s'està perdent l'ús però es veu que antigament a la nostra ciutat era molt comú. Es deia així perquè era el nom del propietari de la finca sobre la qual es va construir l'actual cementiri. Ex: "Mira! ja porten l'oncle Sisco cap al garrut".

Gartxot: Clatellot.

Gasiosa: (veieu **Grassiosa**).

Gasoi: Gasoli, ex: "Ia hi pots fotre gasoi a l'astufa que fot frescota fora".

Gat: Borratxera. "Collons quin gat que portae, se fotie tots los cubalibres damunt!".

Gatita (Torregrossa): Diadema dels cabells.

Gelaó: Fredor.

Gènit: Geni, caràcter, ex: "Ton pare té un mal gènit que fa asfarair".

Gentilles: Llegum. "Au txiquet, menjat les gentilles que porten molt ferro".

Gep: Joc que consisteix en tirar la pilota amb mala hòstia contra el que està més aprop, només per putejar-lo. Aleshores para aquest.

Gicar: (Urgell) Deixar. Ex: "Gica'm un pessic de sal"

Gil: Fred, ex: "Ostiqueta quin gil que fot al carrer!"

Gigir: (veieu **Lligir**).

Giner: Gener, ex: "Lo giner passat va fotre unes gelades que penjaen candelabros de les taulades".

Ginoll: Genoll. S'accepta la variant *jonoll*.

Ginollons, nar de: Anar de genolls, ex: "Cagonlonendedéu, ia va de ginollons pel passillo de casa".

Gitano, fer: Cantar en el sentit de cridar l'atenció per la flagrant manca d'estètica. "No et posos aquestos pantalonots liles, que fan gitano". (Expressió bastant desafortunada).

Gomàtic: Es tracta de la peça de goma unflable que permet circular els cotxes.

Goreit: Tros de terreny erm, sense cultivar-hi res, guaret

Gosseria: Mandra, peresa.

Granera: Escombra. Ex. "Passa la granera per davall del llit que hi ha molt burrim".

Grassiosa: Gasosa, ex: "Fot-me un porró de vi amb grassiosa".

Gremial, la: El carrer Salmerón. Dita així per una antiga fàbrica de gel situada en dita baixada.

Gribi, fer: Fer un soroll que fa repelús, que posa la pell de gallina, ex: "No rallo lo plat amb lo gabinet que me fa gribi".

Grípia: Bruixa, dolenta. El significat exacte és difícil de trobar, s'us dins de l'expressió *Fer cara de grípia* referint-se a quan algú està empenyat i fa morros.

Gueato: GUn bastó o mangala, segons els del Soleràs.

Guertxina, fer la (o també **fer la gartxina**): Guinyar l'ull, fer una ullada.

Guia: Branca d'un arbre.

Guié: El pedrer, allí on es posa el menjar residual de les gallines, és com un estómac.

Gumflar: (Veure Umflar).

Gumitar: Vomitar. D'aquí en deriva la paraula "gumitera": "Quem va parir quina gumitera, no vai païr bé els caragols!"

Guinera, jugar a la: El joc de cuit i amagar, "l'escondite".

Guixir: (veieu **Buixir**).

H

Hòmens: Homes. Aquí el lleidatà conserva la n del plural en llatí *Homines*.

I

Ia: Ja.

Iagurt: Iogurt, també hi ha la variant *Llaür* o *Llegur*.

Indivil i Mandoni: Cabdills ilergetes que van defensar Lleida de tots els cartaginesos i romans que els anaven a tocar els collons. Actualment la seua estàtua davant del Pont Vell és un punt de referència per als lleidatans. A vegades algú per fer-ne mofa els han transvestit.

Io: Jo.

Istiu: Estiu.

J

Jac: Pallissa. "Te fotré un jac d'hòsties que t'aspavilaré".

Jaca: Gec, peça de vestir que cobreix el tronc fins a la cintura. Ex: "Fica't la jaca fill, ves que no t'arrofredos".

Jalar: Menjar (verb), ex: "Avui m'hai jalat un bocadillo de pantomata i berberetxos".

Jalo: Menjar (substantiu), ex: "Anquet restaurant mos portaran tant jalo que acabarem farts com a tosinos."

Jarsé: Jersei.

Joca, caçar la: Caçar bèsties de nit. Nota dels autors: En temps immemorials, los txiquets de poble anàen de nit a caçar pardals als seus nius, perquè com se sap aquestes bestioles no són ben vistes pels pagesos, perquè piquen la fruita i la fan malbé.

Jóvens: Joves. Igual que passa amb **Hòmens**, aquí es conserva el plural llatí *Juvenes*. Un cas curiós sobre aquesta regla lleidatana dels plurals és el nom de la població de Tèrmens, dita així perquè mantenim la n aquesta llatina, quan correctament hauríem de dir Termes.

Juador: Jugador, ex: "Lo Setvalls és un gran juador".

Juar: Jugar.

Jubilats, los: La llar de jubilats, ex: "Dona!!! Vine'm a buscar als jubilats que vai a fer la butifarra".

Juet: (veure **Juguet**).

Juriol: Juliol.

Juguet: Joguina.

Jusgats: Jutjats.

K

Keds: Sabatilles esportives. A can Fanga les hi diuen bambes.

L

Llangonissa: Llonganissa.

Llangost: Llagosta, insecte ortòpter (*phasgonura viridissima*) de l'ordre dels saltadors i de la família dels tetigònids. En resum, aquell bitxo que fa salts. També se li diu *Llangosto*.

Llaó: 1) Llabor, ex: "Tens llaos de tomata ampegats al colze".

2) Lleó, el rei de la selva.

Llaó pelada, ser de la: Ser trapella, dolent com lo fred. Normalment aplicat als txiquets petits o en edat d'anar a robar coses pels horts. (Més grans ja no).

Llapissós: Llefiscós, ex: "No posis les mans als fogons que estan molt llapissosos".

Llàpits: Llapis, ex: "Aquet txiquet es tan txompo que antrepussa hasta amb la ralla d'un llapits".

Llaurer: Llorer.

Llaürt o Llaür: Iogurt.

Llectua: Se li deia a l'enciam a la zona entre Tàrrrega i Guissona, pot ser que vingui del francès *laitue*.

Lleit: (Baix Segre) Llet.

Lleme o Llemen: Llémèna, ou del poll del cap.

Lletrero: Rètol, cartell.

Lleure. (veieu **Ren**).

Llicsó o Llicsió: Herba silvestre diurètica que es menja amanida.

Lligir: Llegir.

Llimpiar: Netejar, ex: "Quin siroll més raro me fot lo llimpiaparabrisas".

Lliró: (difícil d'explicar d'una forma que quedi bé) Cada un del trossos de femta que s'expulsen a l'exterior a l'hora de defecar, cagalló.

Lloper: Gos llop.

Llord: Lleig. (Aclariment: La paraula llord en el sentit de brut és usada a tot arreu, en canvi, l'acceptió de lleig és pròpiament de Lleida).

Lluent: Espavilat en el sentit de que un paio és un "geta", és tuno, ex: "Lo Tros és més lluent que l'òstia".

Llúsio: Peix de riu (en el moment de fer el diccionari no em recordo com són).

Llussiar: Esmolar una eina.

Llustrós, estar: Entés com a estar atapat, saludable, grassot...

Lluvia: Espècie de berruga, aplicat més generalment quan surt al voltant de l'ull.

Lo: Article ponentí.

Lule: Hule, tros de plàstic que es posa com a estovalla per no embrutar la taula quan es menja, ex: "No dixos los óssos del cunill al lule que después quede tot oliós".

M

Maals: Maials.

Magolar: Aixafar, mastegar. Aquest és un altre fet curiós ja que en català normatiu el significat correcte de magolar és danyar.

M'ai: M'he, ex: "M'ai futut de lloros".

Maixant: Condició del qui no arriba a les circumstàncies en un moment determinat, interpretat com inepte, curt.

Malajandí: Mal caràcter, mala llet, ex: "Quina malajandí té lo Manel, li fot pedrada al gos perquè se li pixae a la roda de la DKV".

Malament rail: Expressió usada per designar que quelcom va malament. En un estudi del gran filòleg Joan Coromines (res a veure amb Miquel Coromines) sobre l'ús de la paraula *rai*, indica que aquesta expressió és pròpia de les terres del pla de Lleida.

Malaprosavia: (veieu **Maixant**).

Maletilla: (Alguaire) Vividor i una mica delinqüent.

Malmirrés: Aplicat els nens petits, que no es troba bé i no se sap per què. Ex: "Lo Roger astà malmirrés i s'ha passat tota la tarde plorant"

Malmoclar: Despentinar, ex: "A vere com dorms que se' t malmoclarà tot lo pentinat!"

Malúria: Sensació de dolor, malestar.

Mançana: Poma.

Mando: Comandament a distància.

Mandonguilla: Moc tret del nas amb el dit, burilla.

Mangala: El bastó dels vells, ex: "No amprenyos a ta padrina que et fotrà cop de mangala".

Mangrana: Magrana.

Mània: Màniga.

Mànic: Màneg, ex: "Té la paella pel mànic!".

Manoquilla: Canell, ex. "Hai degut de fer un mal gesto perquè me fot mal la manoquilla i no paro de

fotre'm Reflex".

Mansana: Poma.

Manta: Gandul, gos, ex: "Ta germà és un manta, per no atxecar-se del sofà casibé se pixe a sobre".

Mantecado: Gelat, polo (no pot considerar-se un castellanisme aquesta paraula perquè un mantecado en castellà és una espècie de polvoró i no un gelat), ex: "L'atre dia me vai sentar abaix a Fernando i me vai fotre un mantecado de llimó i auricoc".

Manya, donar-se: Donar-se pressa.

Maralt: (Belianes) Malalt.

Mardà: Dolent, entremeliat, brut.

Mardassot: (veieu **Matalot**).

Marraco: Bèstia típica lleidada per espantar la canalla. Podria ser com una lleidatanització del Paps català o del Coco castellà. Hi ha algun filòleg que diu que aquesta paraula prové del castellà *Marrajo* però jo crec que lo Marraco és de Lleida i puntó!

Marturi: Martiri, ex: "La nena que la guardi son pare que io no aguanto lo marturi de quan plore."

Matalòs: (veieu **Moniato**).

Matalot: Persona gran i patosa. També *Onso* vol dir quelcom semblant. Aquest mot s'usa en persones, aleshores la paraula *Afaram* s'usa més en animals.

Matapagesos: Mala herba que surt al bancals que té la tija vermellosa i que s'estèn per terra sense elevar-se. Tan bon punt es talla torna a sortir ràpidament, havent de tallar la rel per a què no creixi més.

Matapans: Mot molt antic també, s'usava per designar els gossos petaners sense raça.

Mau o **Maus:** Mala senyal, ex: "Va vindre sense la dona? Maaaaaus, malament nem!"

Maular: Miolar, ex: "Nom va dixer dormir amtota la nit lo gat aquell, no parae de maular".

Mecà: Contracció de mecagon.

Mecagon: Prefix.

Melós: Carn tendra, fina.

Meltxó: El famós rei Melcior, ex: "De los tres reixos a mi m'agrade més los Meltxó".

Memòria, caure de: Caure d'esquena.

Menjarobes: (veieu **Ragolí**).

Mèno: (Vallfogona de Balaguer) (veure **Videll**)

Mensatge: Missatge.

Mentidós: Mentider.

Merjendona: Majordona, la dona que cuida i fa les feines a casa del capellà.

Mesdia: Migdia. D'aquí també prové *Mesdiada*.

Meua: Meva, (pronom possessiu). Passa el mateix amb *teua, seua*.

Micromina: Mercromina, ex: "Fot-m'hi un txorro de micromina am aquet tall".

Migigos: I tant que sí!, em jugaria la pell que sí, ex: "Que si niré al sopar de l'Antonieta? Migigos que sí!".

Milic: Melic, llombrígol.

Minjar: Menjar.

Miquerensa: Mequinensa, on hi ha el pantà.

Miqueteta: Molt molt petit, encara més petit que miqueta, ex: "Fica-hi només una miqueteta de sal a la freixura, sino li puje la pressió a ton padrí".

Miquirrineta: Quantitat encara més petita que *Miqueteta*. Ex: "Posa'm una miquirrineta més de sal".

Missa: S'usa aquest mot enlloc d'església. Ex: "Astan arreglant la missa del poble".

Mitjastorbo: Es diu d'algú que hi és però que no treballa ni fot brot. També s'aplica com a demarcació futbolística indefinida, per dir que un jugador no juga bé. Ex: "Avui lo Coromines mos ha posat al Simplici de mitjastorbo".

Mixó: Ocell, altrament anomenat *Muixó*.

Móixo: Atordit, fins i tot com a resultat d'un penediment, ex: "Moseguard que no mos quedessim móixos si fem lo redícol".

Mocosa: Llanega, això és un bolet.

Molla: Quantitat ínfima, molt petita, ex: "No mos quede ni molla d'aigua".

Moltor: (Noguera) Voltor, ex: "Porai al Montsec n'hi vai aguaitar un de moltor d'aquells".

Momineu: Montmaneu, tossal més alt del Segrià.

Mondongo: Les butifarres que es fan quan se mata el porc.

Monejar: Fer quelcom sense saber massa el que es fa. Tocar los collons a un altre, ex: "No monejos amb lo Pepet o et caurà un mastegot sense sapiguer d'on ve".

Monesteri / Monasteri: Monestir, ex: "Si als 30 no me caso, me fotogré de monjo al monesteri de Poblet".

Moniato: Expressió utilitzada per expressar a l'altre que és un desgraciat, un badoc, ex: "No vas copiar a l'examen de català? Txaval! ets un moniato!"

Mos: Ens, ex: "No mos tocos los...."

Mosenguart: Negació curiosa de *Sisquere*, ex: "Mosenguart que plogo per la festa major!".

Mossa: Espècie de prestatge que surt de la paret en els focs a terra per tal de menjar al cantó del foc i recolzar el plat a algun lloc.

Mossada, fotre una: Fer una menjada curta, ex: "Para al bar dels teus parents que fotrem una mossada i avere si de pas mos ambiten".

Mossar: Mossegar.

Mosta: (veieu **Aumosta**)

Mòtit: Mou-te!!!

Muladar: Un munt d'ossos, ex: "Lo muladar aquest que has futut de tant rostar cap de tosino m'ha dixat lo lule tot tacat!!"

Mullarero: (Almacelles, Almenar, Alfarràs...) (veieu **Préssic**).

Mullina: (veieu **Remulladé**).

Muixó: Ocell.

Munta: Multa. Ex: "Hai dixat lo tractor mitx damunt l'assera i un urbano m'ha fotut una munta".

Muricec: Rat-penat, rata-pinyada, també s'utilitza *Musserec* o *Burissec*. Aquest mot es recolza en documentació del S:XIV i constitueix un indicatiu evident de la primitiva diferenciació dialectal posada en quarantena per alguns fil·lòlegs enlluernats per la sorprenent uniformitat de la llengua literària medieval.

Murtra: (Alcanó) (veieu **Cagasses**)

Mussienca/a: Bord. Aplicat habitualment a les magranes. Les magranes mussienques no són apreciades perquè són agres, ex: "No cullos aquelles mangranes, que són mussienques"

Mustegar: (zona de la Segarra) Mastegar.

Mutis: Calla!, ex: "Al Paco li fotré un sarpat de patates, pero tu mutis eh?".

N

Naiqüe! (Juneda) -Amb la e tancada i allargant-la-, de la mateixa manera que un altre diria Noi! o Ep tu!!...

Naltres: Nosaltres, s'accepta la variant *naltros* o *natres* o *naltres*.

Nar: Anar.

Nau: (a la ribera del Sió) El número 9.

Navegar: Campar, vagar pel món, ex: "Guaita lo Tonet, am 98 anys i ancara navegue porai!".

Némoni: Anem-hi, som-hi.

Neru, de: S'usa aquesta expressió per indicar que una baldufa gira cap per avall.

Nictarina: Nectarina.

Nimai: Expressió que s'usa quan algú et diu que no a alguna pregunta que li fas, ex: "-Vols vindre am io? - No. -Pos ni mai!".

Ninai: (Alguaire) Persona tonta o bleada.

Nirviós: Nervios.

Noa: Noia.

Nonyà: Expressió emprada per indicar la manca d'alguna cosa, ex: "Al teu vas encara hi ha aigua? Al meu ia nonyà!"

Nyambonissa: (veieu **Llangonissa**).

Nyanya: Llenya.

O

Oh pus: Expressió equivalent a oh doncs..., ex: "Lo Gerard va fer cap ahir a les 6 del matí... oh pus lo nostre fill a les 10!"

Oli, a quant va l': Joc dels nostres avantpassats una mica quillo i fastigós. Consistia en fer una cassoleta de fang, tirar-hi un xapel a la base i a l'expressió "A quant va l'oli? A ral! Peta, peta general" s'havia de fotre un ostiot i s'havia d'arreventar la cassoleta. Es veu que la gràcia era el més fina possible.

Ollà: Ordre per a que lo ruc giri cap a la dreta.

Onso: Personatge gros, veure **Matalot**.

Orqueria: Tonteria, rucada. Potser que aquesta paraula vingui d'*orc*.

Ort: Or, el metall noble.

Ortera: Cassola.

Ostaclà: (...), ex: "-Papa, agafaré lo cotxe aquesta nit. -Ostaclà, tut penses que cada dia és festa"

Ostieta: Variant garrigüenca d'**Ostiqueta**.

Ostiqueta!: Expressió de sorpresa. A Barcelona diuen "carai!", ex: "Ostiqueta!, quantes fornigues que tens a la cuina!"

P

Paa: Femení de **paio**.

Pac a: (Paraula molt rural) Cap a, ex: "Vine pac aquí que ia t'arreglaré io!"

Pacència: Paciència, ex: "Pos mira txiquet, ara hauràs de pendre pacència si'l metge t'ha dit que no't mogos".

Padar: Acció i efecte de mostrar una part del cos esperant rebre quelcom, ex: "Pada la cara que et fotré un ventallot!"

Padellàs: 1) És diu d'un paio que é un inútil, que no sap fotre la o amb un canut.

2) Agrupació de grans de raïm. carroll, ex: "Abasta'm lo banc, que no arribo a collir els padellassos de raïm moscatell de la parra aquella"

Padrí: Avi, iaio. En català el significat correcte d'aquest mot és el de padrí de bateig, en canvi, en les nostres contrades s'usa com a avi o iaio.

Padrinet: El padri de bateig, el que fa la mona per Pasqua.

Paer en cap: Alcalde, cap de la Paeria (ajuntament). A Cervera també en tenen.

Palillo: Escuradents, ex: "Passa'm los palillos que se m'ha quedat un tros de melsa de corder als quixals".

Palissa: Pallissa, estobada, batussa. Concatenació de garrotades. "Si no calles te fotré una palissa que ia varàs... jjhhnnuuu!!"

Palmar: Prestatge, ex: "Dixa lo pot de tomata am conserva al palmar de l'angolfa"..

Palometa: Bitxo alat que per les nits van a la llum.

Palometes: Les crispetes aquelles de menjar quan es mira la tele, o quan es va al cine, ex: "No menjos palometes al cini que me fa repelús lo siroll de quan mastegues".

Palosanto: Caqui.

Palot: Palet, construcció plana de fusta que serveix per a tot.

Palter: Tifa, munt de caca, ex. "Anquet prat astà ple de paltés de vaca, ojo aon txafes!"

Pam i toc, el: Jugar a boles de forma que una bola ha de tocar a l'altra i quedar-se a menys d'un pam de distància. D'aquí en vé el nom de "pam i toco".

Pantomata: Menjar típic.

Paio: Un noi, el femení és *paa*. També s'usa el mot "pao".

Palet, al: Joc que consistia en tirar un tros de pedra (es veu que el marbre era millor) i havies d'anar saltant per uns números que estaven dibuixats a terra dins d'uns quadrats. Aquest joc té un nom oficial però ara no el sé.

Panillets: Dolç típic de Tots Sants, panellets.

Paracon: Paraula resultant de la fusió dels mots "parar" i "compte". Vigila, ull, al tanto!

Paracontar: Tenir curar, anar al tanto. Ex: "Paracon amb lo pressipissi que és molt fondo".

Paregut: Semblant, ex: "Aquesta pil.lícula és pareguda a la que vai vere l'atre dia".

Parte: Telediari, telenotícies. Ex: "Au posa teletrés que ia deuen fe'l Parte". Originàriament el "Parte" era el nom que rebia el telenotícies a la UHF.

Pasta: Galeta, ex: "Després de dinar ansetarem la capsa de pastes".

Pastisser: Forner, flequer, ex: "Lo pastisser del txamflà fot unes coques de recapte!!!".

Patac, de: De sobte.

Pataca: Patata (tubercle).

Patacons: És un joc on s'astripen cartes (naips) de dalt a baix. Els dos trossos s'entortolliguen i es fa una espècie de petaca. Aleshores es tira fort contra terra, i a vegades cau cap per amunt i altres cap per avall.

Pecina: Piscina.

Pegalosa: Un tipus de bolet.

Pegamastre: (Os de Balaguer) Pegat, xapussa.

Pell, Ser: No tindre res a pelar, estar perdut, ex: "Quieto! No't mogos que si t'agafen ets pell!"

Perea: (veieu **Gosseria**).

Perilló: Tumefacció més o menys circumscriu de la pell, de les mans o de les orelles.

Perorata: Disertació feta per una persona no culta, que s'anrotlla com una persiana i no diu res.

Pèrro: Dolent i gandul, ex: "Aquell txiquet és molt perro, no ha cregut mai a sa mare".

Pertxe: Esgolfes. Part de dalt d'una casa de pagès, on s'hi acostuma a guardar trastes o les ametlles de la collita, ex: "Demà al matí mos toque baixar les aumelles de mon oncle del pertxe".

Pertxis: Portxos, corrua de columnes.

Pesquis: Vista, compte, ex: "Tingos pesquis, que lo paio aquell t'atxecarà la jaqueta a la mínima que

pugo!"

Pesto: Lloc. "Fes-me pesto que no hi càpigo". També: "Tret de casa a l' Arrullat, de keds Muro no n'hai trobat anca'pesto".

Peuada: Petjada, ex: "Vigila quan surtos de la dutxa no fajos peuades que acabo de passar lo ródex":

Picassor: Picor, ex: "Me sinto una picassor a l'asquena que me fot un malestar...".

Pila, fer: Saltar-se una classe i no anar-hi. Fer campana. Eximir-se d'una obligació de forma injustificada, ex: "Claro que has caldat, tan fer pila ni el profe et coneixie".

Pinte: Pinta, ex: "Posa lo pinte al necesser per martxar de viatge".

Pinyo ficso: Persona a la qual no li pots fer canviar de pensament, ex: "Al Ton tan se li'n fot que li digos blanc o negre, ell sempre va a pinyo ficso".

Pitit/a: Petit/a.

Pitxina: Petxina.

Pitxinel.lis: Putxinel.lis, ex: "Aspavil que ham d'anar als Campos a portar la canalla a vere los pitxinelis!".

Piuet: Cosa petiteta que sobresurt d'algun lloc, imaginar-se un interruptor d'aquells antics, aquells de pereta.

Plaa: Platja.

Plapa: Clapa.

Pluca, la: (Almatret). El joc del pilla-pilla.

Pobrenora: Una part de les gandutes.

Poder: Potser, ex: "Poder que t'aspavilos o no't casaràs mai eh?".

Polígano: Polígon Industrial "El Segre", ex: "Per nar pac a Balaguer sempre passo pel polígano".

Pop d'aigüera: Insult antic, expressió no gaire amistosa.

Popar: Mamar, xuclar.

Popes: Pits, mamelles, ex: "Guoita quines popes fot aquella paa".

Porai: 1)En cap lloc en concret, ex: "Me'n vai porai".

2)Aproximadament, ex: "Mos veiem porai a quarts de tres".

Portell: Tros d'espona enderrocada.

Portante: Cap cosa en especial però s'utilitza quan vols marxar o fotre fora algú, ex: "No m'amprenyos que agafo el portante i me'n vai, ehh?".

Pos: Doncs. També usem aqueixa paraula per anomenar un tauló o una fusta, ex: "La pos de planxar".

Potacari: Apotecari, farmacèutic dels antics.

Potada: Peuada, més aviat referida a animals o bèsties, ex: "Vam trobar les potades dels sanglars, a baix a la font la feixa".

Preant: Persona arrogant, tibada.

Prèmit: Premi, ex: "Mira tu, a la Rosita li han dat lo prèmit per tinir lo balcó més guarnit del barri".

Premso: Pinso, els menjar de les bèsties, ex: "Porta lo premso a les vaques que ia fa rato que les sinto que no callen".

Prèssic: Préssec.

Professó: Processó, ex: "Vam nar a la professó i vam veure los armats".

Proul: En el sentit de "i tant!", ex: "Que ni vos més de carn? Proul!" (Hi ha vegades que no se sap ben bé el significat de la paraula segons el contexte).

Prouta: Femení de prou, ex: "No fotrem protes peres anguan per amostissar la collita".

Pudent: Persona dolenta, ex: "Que pudenta és ta neboda, té unes males intencions!".

Puesto: Lloc, ex: "No't mogos del puesto".

Purgador: Sedàs, traste que serveix per filtrar.

Puó: Pugó, ex: "La puó astà acabant los abres del tros".

Puguer: Poder.

Pus: (veieu Pos).

Q

Quartejar: Llaurar per quarta vegada.

Quartines: Cortines.

Quarteraire: Persona llogada per a la recollir la collita. Una mena de jornalier.

Quera: Corcó, persona que no calla, carrau.

Quereijar: Rondinar, queixar-se. Ex: "Qui dius que'm pique pal telefono? Lo Manel? Pos dis-li que no hi sóc, que se m'astarie mijora quereijant-se dels seus perillons!"

Qui sóc io! És una forma d'autoritat que utilitza el pare quan astà molt amprenyat i que de pitits cagae molt. Una expressió similar seria: "**Quet dic io!**". És freqüent que tan "Qui sóc io" com "Quet dic io" vajon acompanyats d'un "EEEH!!!!???" i una cara de mala llet acollonant del pare.

Una expressió també paral·lela emprada per la mare és: "**Mira que li diré a ton pare, ehh!!!**", que

també teu el seu efecte.

Quixal: Queixal.

R

Radere: Darrere.

Rael: Rel, arrel, ex: "Les rael d'aquet abre són comestibles".

Rafoll: Clasca de les castanyes.

Ragolí: Són una espècie de sangartilles que per la nit sempre estan prop les faroles menjant bitxos, també es mengen la roba. Una altra variant és *Dragolí*.

Raiel: (Linyola) (veieu **Rael**).

Rama: Rostolls, ex: "Fot la rama devall de l'aspona si no lo tractor no passe".

Raonéixer o **reconéixer:** Anar a veure el nombre de moixons engantxats a les rateretes que hom ha parat al tros. Normalment es fa quan encara no ha sortit el sol perquè si es tornen a parar, el cuquet que es posa a la ratereta encara belluga, i amb els primers rajos de sol, atreu més bé als moixons.

Rascaculs: Tobogan.

Rascanyor: Carraspera.

Rasgum: Carraspera o també gust fort que té un aliment i que se't queda enganxat a la gola, ex: "No'm posos allioli que me dixe rasgum a la gola".

Rastoll: Rostoll.

Re: Res, ex: "No hi ha re per jalar".

Reballuga: Baldufa.

Reclau: Escorpí, ex: "Hai atxecat aquella pedra i m'han sortit cinc reclaus amb la cua ben alta".

Recollons: Collons però amb més força.

Redéu: Expressió usada com a exclamació per quelcom que causa sorpresa, ex: "Redéu quines faldilles porte aquella paa, casibé se li veu lo bragué".

Redícol: Ridícul, ex: "Avui los juadors del Barça han fet lo redícol".

Redó: Rodó.

Regalícia: Regalèssia, ex: "No rossegos la regalícia que't farà cucs al cul".

Regina: Caragol més petit de lo normal i més blanquínos. Són els millors per fer a la cassola.

Regué: Rec que havia abans del canals.

Reixos: Reis mags, ex: "Què t'han portat los reixos?"

Relotge: Relotge.

Remulladé: Acció d'ascatxigar l'aigua per terra ex: "Fot un remulladé quan se dutxe...". També es diu *Txafader*.

Ren: Llevat. Part de la pastada que el fornens guarden per a l'endemà.

Rentaplats: Rentavaixelles, ex: "Fot les ascurrualles a la basura abans de fotre los plats al rentaplats".

Reparo: Arrecerat, ex: "Fot-te a reparo que ancara mos acostiparem".

Rescaldó: Sensació de calor en algun lloc deguda al sol però en aquest lloc no hi toca el sol (és una cosa així).

Restoller: Són les molles i restes que queden a la taula després de menjar.

Retasia: Retafia.

Reu: Arada.

Revenzillada: Dolors forts al ventre.

Rinyó: Ronyó, ex: "Hai nat al mercat a comprar uns rinyons i una freixura."

Rispa: (Urgell-Noguera) Viu, atent, despert, ex: "Aquet txiquet és un rispa, astà al tanto de tot."

Robí: Brutícia, porqueria, ex: "Llimpia't los ginolls que'ls tens plens de robí".

Robinós: Brut.

Ródex: Fregona, eina per fregar el terra, ex: "Vai a passar el ródex que lo terra del ressibidó astà molt brut".

Rogle: Una mica de lloc, ex: "Astàem assentats en aquell puesto pero casibé no teníem rogle"

Rollar: Tallar la llenya en bucins petits.

Romé: Romaní. Herba aromàtica amb flors blavoses.

Rondallero: Persona a qui, tal i com la mateixa paraula diu, li agrada molt rondar.

Rossangos: (veieu **Ascurrualles**).

Rosser: Lloc on hi fot molt sol i no hi ha ni una mica d'ombra, ex: "Guoita la sangartilla com pren lo sol al roser"..

Rostar: Morrejar-se dos éssers.

Rotobato: Màquina agrícola que serveix per triturar la terra.

Ruada: (veieu **Aigualera**).

Rubina: Riuada.

Rubiola: Rubèola, xarrampió alemany. Malaltia infecciosa provocada per un virus i que ataca principalment los txiquets, ex: "Fot-li Vicsvaporú a ta filla que a lo millor li passe la rubiola".

Runar: 1)Renyar, ex: "No vaijos al bancal quan plou que ta mare te runarà".

2)Renegar en veu baixa, ex: "No runis que te sinto eh?".

S

Saboc: Moniato.

Sadolitxa: Sajolida. Es una herba medicinal.

Safatà: Encenall, tros molt prim de fusta que, en forma d'espiral, es fa quan hom treballa la fusta amb el ribot. És altament combustible i s'usa per encendre els focs a terra.

Safranòria: Pastanaga.

Saginer: (veieu **Gamusino**). Equivaldria a gamusino. més o menys. Eren uns éssers imaginaris amb els quals es fotia la por al cos als crios. Es deia d'ells que raptaven als txiquets, els punxaven amb agulles per tot el cos i els exprimien la sang. Diu la saviesa popular que es van originar a rel d'una malaltia del rei Alfonso (??), que nessesitava una aportació extra de sang al seu cos. Sembla que té reminiscències vampíriques.

Saldroc: Saltiró, bot, ex: "Vai pujar del tros assentat a la trisella i vai acabar an lo cul matxucat de tans saldrocs".

Salencios: Espardenyes (aquest mot és característic de la zona del sud de Lleida, d'Alcarràs cap avall).

Samfanya: Samfaina

Sammiquel: Cervesa.

Sanderi: Esme, coneixement. Normalment s'usa en cas de falta: no tenir *sanderi*, ex: "Aquell bicicliste no té sanderi, baixe pel carrers Cavallés sense frenos!". També s'accepta *Salderi*, sobretot cap a Sudanell.

Sangartilla o Sargantilla: Sangartana.

Sanglot: Singlot.

Santiron o Santuron: Cinturó

Sans, juar als: Joc que consistia en tenir uns paperets girats bocavall i d'un cop de mà s'havien de girar bocamunt.

Sapatilles: (veieu **Aspartenyas**).

Sàpiguer o sapiguer: Saber.

Sapustrejar: Toquejar alguna cosa sense fer-ne cap profit.

Sàput: Gripau.

Sarabastall: (veieu **Saragatada**).

Saragatada: Molt soroll, ex: "No sint quina saragatada foten los crios?".

Sarpada: Grapat, ex: "Dam una sarpada d'aulives."

Sartell: (veieu **Txapo**).

-se: -vos, ex: "Poseu-se la jaqueta que fot frescota".

Secla: Sèquia. Canal de reg.

Senatxo: Senalla, cistell d'espart per la compra, ex: "Mariaaaaaa!!! Què portes al senatxo? Ruelles i Llicsions pel teu home?".

Sentiron: Cinturó. (Veieu "Santirón").

Sentruit: Morat degut a una pessigada o a una enganxada.

Sereny: Fort, sa, amb bona salut, ex: "Guaita quin rovelló més sereny que hai trobat!"

Seringuna: El joc aquell típic del txurro, media manga, manga entera.

Seroll: (veieu **Siroll**).

Servar: Aguantar fort alguna cosa per tal que no es mogui.

Sicla: (veieu **Secla**).

Silló: Càntir, ex: "Porta'l silló que fotre un trago d'aigual".

Silloneta: Silló petit normalment fet de fang.

Simàforo: Semàfor.

Simintiri: Cementiri.

Sinforós: Quisquillós.

Singueta: "Canica", ex: "Juem a singuetes?"

Sintir: Sentir, ex: "No sinto res".

Sinyó: Senyor, ex: "M'ho ha dit lo sinyó metge".

Sinyoret: Libèl.lula.

Sípia: Sèpia, animal del mar.

Sirilleta: Algú petit. Nota dels autors: aquesta paraula sembla que pot provindre de "cerilla" -"misto" en castellà- i vindria a expressar que algú es prim i poca cosa. Ex: "Lo Manelet t'ha fotut aquet txiribec

al cap? Si només és un sirilleta!"

Siroll: 1) Soroll, ex: "No fassos siroll", també dita *Seroll*.

2) Bronca, ex: "Com la Maria s'antero que has futut tan tard hi haurà siroll".

Sisinyó: Quan algú diu una gran veritat l'altre li contesta aquesta paraula, ex: "-Vai nar allà i li vai fotre quatre mastegots perquè no me va treure l'aigua del tros i em va regar l'aufals. -Sisinyó".

Sisquere: 1) Tant de bo!!!, ex: "Sisquere plogués una mica!". 2) Al menys, ex: "Sisquere contestessos al que se't pregunte!".

Sixanta: Seixanta.

So que o su que: Només que. Sembla ser un reducció de *sino que*.

Sobinyar: Dormir, ex: "Me'n vai a sobinyar que demà haurem de matinar per nar al tros".

Sopera: Cotxe que portava antigament els morts que no es podien pagar l'enterro.

Sospauma: (Os de Balaguer) (veieu **palmar**)

Subsurador: Estripador, eina que serveix per alçar la terra del tros i que agafi les condicions adequades per al cultiu. Es clava bastant fondo a terra, com a mig metre, i s'aixeca per oxigenar-la.

Suca: (Os de Balaguer) Llesca de pa sucada amb qualsevol condiment, ex: "La padrina m'ha fet una suca de pa amb oli i xicolata per birinar".

Sucarrim, Fer aulor a: Fer olor a cremat, però més concretament a plàstic o goma cremada.

Sustens: Sostenidors.

T

Tabardano: Ruc, talòs. Ex: "Au passa tabardano, que no trauries un ruc d'un sembrat".

Tabelles: (Pallars Jussà) Mongeta tendra.

Taboll: (Aitonisme) Habitant d'Aitona.

Tacó: Pallissa. Ex. "Te fotré un tacó que et baldaré".

Talabissot: Tros de llenya.

Tallacebes: Bitxo que viu en horts de cebes.

Tamborinot: (Os de Balaguer) Atontat, persona que no sap massa el que diu ni el que s'empesca.

Tamé: També, ex: "Caragol bové io tamé vindré".

Tardaor: Tardor.

Tarde: Tarda.

Targa: Tàrrega.

Tarrons: Torrons.

Tartany: Cuc de terra utilitzat com esquer per anar a pescar, llambric.

Tascó: Tros, ex: "Dam aquet tascó de madalena que tinc gana."

Taup: Talp, ex: "Aquell colló de taup m'ha fet malbé lo caballó de les safranòries."

Taüt, plaça del: S'anomena així popularment a la Plaça Noguera. El nom li ve donat pel monument a l'il·lustre poeta Lluís Roca i Florejachs que està situat al bell mig de la plaça, i la forma del qual recorda la caixa de posar els morts.

Tea: Tronc dur

Telarany: (Urgell, Noguera) (veure **Teraranya**)

Tenalleta (Almatret): Topina. Conjunt de bocins de carn de tocino confitats en oli d'auliva.

Tenir de que: Haver de, (compte!!! No confondre amb el barbarisme habitual en català *tenir que*).

Teraranya: Teranyina, també dit *Telaranya*.

Tercejar: Llaurar per tercera vegada.

Terrerols: Bolets semblants als xampinyons que surten al terra a la tardor i quan hi ha humitat, són molt bons.

Tiatre: Teatre, també s'usa *Triatre*.

Timó: Farigola.

Tin: Té, ex: "Tin lo meló i partix-lo an set trossos, que n'hi haigui per tots"

Tints: Llapis de colors, típicament aquells de fusta marca Alpino, ex: "Dixa los tints al nen que ha de fer los debers que li han manat a estudi".

Titonet: (veieu **Sirilleta**).

Tocacampanes: (Almatret): Mantis religiosa. L'origen de la paraula ve donat per la disposició de les extremitats superiors d'aquest bitxet: sembla que toqui les campanes. Aquest animaló té multitud de noms, gairebé un en cada poble; a tall d'exemple: Cantamisses, Tocamatines, Repicacampanes...

Tocinets: (Almatret) Calamars farcits.

Tomata: Tomàquet.

Tomet: Diminutiu de tomb, ex: "Vai a donar un tomet que avui fot bo".

Topina: Veure "tenalleta".

Torcar: Netejar-se amb un tovalló, drap o objecte similar, ex: "Torca-li lo morro al crio que el porte tot

brut de gelat".

Toronja: Taronja.

Tortero: Turmell, ex: "Vai fer un mal gesto caminant i me vai tòrcer lo tortero".

Tos: Gana, ex. "Aquet paio passe més tos que'l gos d'un gitano".

Tossino: Porc, verro.

Totxo: (veieu **Mangala**). També se li diu així als bastons de les majorettes . (Són famoses les d'Alcarràs).

Tou: Arna d'abelles feta d'un troc buidat.

Traballoques: Un paio patós, que no té gens d'agilitat.

Traficó: Persona que es belluga molt, que no para quieta.

Traitó: (Ivars d'Urgell) Tractor.

Tramuja: Element gran, i en forma d'embut, que s'utilitza habitualment en la construcció per a contenir-hi terra. Ex: "Aumplix la tramuja, que pastarem!"

Traste: 1) Persona que fa trastades, gamberro, ex. "Lo Manel és un mal traste, sempre puteige a son germà". 2) Objecte. Ex: "Aquesta habitació està plena de trastes".

Travessar lo pont d'asquena: Morir.

Trebol: Trespol, sostre, ex: "A vere si traus les teranyes del trebol que quan atxeco lo porró les veig totes".

Trenc: Tren (en zones de l'Urgell sobretot).

Tresella: Traste que es posava darrere dels tractors per a llaurar.

Trincola: Esquetlla, campaneta que es penja als corders, vaques...

Tripó: Colló, testicle, generalment referit als d'animals, ex: "Fot-me un sufrigit de tripons avui per sopar".

Trit: Triturat. Ex: "Aquet sucre del Plus és molt trit i no fa crec-crec".

Trola: Mentida.

Trolero: Mentider.

Tronc/a de Nadal: El tió de Nadal, allò que els nens i no tan nens fan cagar.

Trons de la Sila: Expressió emprada per negar quelcom a algú d'una forma exagerada, equivalent a "I un ou!" o "I un xurro!", ex: "El trons de la sila t'ajudaré io a treure aigua a galletades del bancal".

Trossar: Cordar, lligar (sobretot en zones de l'Urgell i la Noguera).

Truc: Esquetlla molt grossa, ex: "Compra-li un truc a la vaca que així sabrem per on volte".

Tunda: (Os de Balaguer) (veieu **Bardo**)

Tuno, ser un: Gandul, no fotre brot. "Molt tuno suelto hi ha entre el funcionariat".

Turbera: Tempesta de neu, ex: "No't mogos del puesto, andiot!, camquesta turbera que fot acabaràs colgat!".

Txafader: (veieu **Remullader**).

Txafatolls: Sapastre, pocatraça.

Txamflà: Xamfrà.

Txamberga, fer les coses a la: Fer les coses de qualsevol manera.

Txampú: Beguda per una barreja de Sanmiquel i llimonada.

Txampullejar: Jugar amb l'aigua amb les mans o els peus dins d'un recipient. El mot voldria ser una onomatopeia dels soroll xip-xap.

Txapel: Escupinada, llançament de saliva, ex: "Fot-li un txapel a vere si s'ampegue".

Txapo: Aixadeta, ex: "Porta'm lo txapo que hai de nar a fer caballons"

Txapo, fer: Expressió utilitzada per designar els estudiants d'agrònoms, ex: "Lo Sisco de cal tomata porte dos anys fent txapo i ancara no ha aprovat res".

Txera: Foguera. "Fem una txera que fot un fred que pele".

Txerar: Funcionar correctament, ex: "M'hai comprat un metxero nou i no txere gaire bé".

Txeringa: Xiringa, ex: "Porta la txeringa que fotrem la injecció al cul al crió".

Txicolate: (En algunes zones de la Noguera) Xocolata.

Txilar: (Granja d'Escarp) Cridar molt agut, ex: "No *xilos* que me faràs malbé les orelles".

Txinalla: Canalla, quitxalla.

Txinar: Astirar los cabells.

Txiquet/a: Noi/a. També s'usa com a sentit carinyós, per exemple a una padrina se li pot dir perfectament "Com astà txiqueta?".

Txiribec: Cicatriu al cap feta per una pedrada, ex. "Los païos aquells de Belianes li van fotre un txiribec al cap que fa asfarair".

Txiscar: Canyís.

Txisclat: Xiclet, goma mastegable.

Txollar: Tallar el cabell.

Txolles: Grenyes.

Txompo: Poc àgil.

Txono: (Urgell-Noguera) Brut, tacat. S'aplica tant a coses com a persones, ex: "Canvia't la samarreta que astà txona":

Txulla: Carn magra de porc.

Txumillo: (veieu **Remulladé**).

Txuminia: Ximeneia.

Txuneda: Juneda, població de les Garrigues (on fan les cassoles de tros).

Txupons: Són branques d'arbres fruiters que no produeixen fruit i s'han d'esporgar per donar força a les branques productives

Txurivia: Xirivia, hortalissa semblant a la pastanaga que es posa al caldo.

Txurrac: Xernac, ex: "Porta lo txurrac que txurracarem lo abre".

Txusplar: Xuclar, ex: "No fotos aquestes txusplades quem faràs asborronar".

Txut: Paio molt parat, paio que no diu res però que s'hi fixa. També es diu txut a l'espectador del joc de la butifarra.

Txutar: Fer un soroll amb la boca amb la llengua tocant el paladar i les dents. Es fa en senyal de disconformitat, l'onomatopeia és *txut*.

Txutxeries: Llaminadures.

U

Umflar: Inflar, ex: "Umfla la pilota que sino la canalla no callarà".

V

Vacacions: Vacances.

Vae: Afirmació sense traducció, ratificant el que ha dit l'altre paio. Ex:

<Pep> Mite'l lo Manolo com fa taps, lo marrano!!!

<Joan> Vae!

Vaige! Exclamació de sorpresa o decepció, vaja!. No confondre amb *vae*.

Vailet: Filferro electrilitzat per a guardar les vaques.

Valent/a: Molt/a, ex: "Fot de valenta terra a la secla, que si no mos asbalsarem al passar an la DKV".

Vàlguer: Valer.

Valtres: Vosaltres, s'accepta també *valtros* i *vatros* i *vatres*.

Vaqueijar: Caminar cansinament, a l'estil "vaca", ex: "No corros tant que al final hi ha una pujada i acabaràs vaqueijant".

Vas: Got.

Vastrús: Estruç.

Vataquí o **Vataquit:** Vet aquí, ex: "Vataquí am lo que penses tu, només am dormir!"

Veijos: 1) Valguim Déu! , ex: "Veijos quines coses passen al món"

2)Vinga, ex: "Veijos a vere si vens a l'hora bandarrra!".

Venicí: Ordre per a que el ruc giri cap a l'esquerra.

Ventatja: Avantatge, ex: "La ventatja de que pedrego és que cobrarem del seguro i no mos caldrà cullir".

Ventrellada: (Pla d'Urgell) (veieu **revenzillada**)

Vereno: Verí, ex: "Fot lo vereno per les rates home!"

Verra: Tosina. També s'usa aquet mot per designar el 6 doble al domino. El masculí és *Verraco*.

Verraco: Masculí de *verra*.

Videll: Vedella.

Vime: Vímet, branca de la vimetera, la planta aquella que s'usa per fer cistelles.

Virdic: Tros de terreny dolent per al cultiu, en mal estat.

Viritat o **vritat:** Veritat, ex: "Si no dius la viritat no pujaràs al cel".

Voligana: (veure **Palometa**, però les que volem no les que es mengen.).

W

Wano: Paraula agrícola a més no puguer. Sinònim d "Abono". Ex:"Sisquere no et llepos los dits despues de tocar el wano que et poden surtir cucs al cul". En algunes zones també s'usa el mot "bono".

DITES DE POBLES LLEIDATANS (Ordenats alfabèticament).

- Gent d'**Adrall** ferms pel treball.
- A **Agramunt** tots caguen en un munt.
- Ni dona de l'**Albi** ni mula d'**Arbeca**.
- A **Alcarràs** mengen sopes amb un cabàs. (També es diu d'**El Soleràs** i d'**Alfarràs**).
- Els dimonis de l'infern gasten forques d'**Alentorn**.
- A **Alfarràs** no hi aniràs, i si hi vas, en fugiràs.
- Aire que ve d'**Alguaire**.
- Jo, ja, **Alguaire** i **Almenar**.
- A **Almacelles** es casen fins les velles.
- A **Almacelles** culs i mamelles.
- A **Almatret**, de la merda en fan paret. (També s'aplica al poble d'**Altet**).
- A **Almatret** pixen tort i caguen dret.
- Si pel gener no fa fred, bona collita a **Almatret**.
- A **Almenar** tot lo que penja ho han de tallar.
- A **Almenar** qui no te l'ha fet, te la farà.
- Es veu lo pilar d'**Almenara** (ho diu la gent del Sió quan un tall de pernil o altra cosa es tant primeta que clareja).
- A **Arbeca** molt bestiar i poca teca.
- Si vas a **Balaguer**, esmorza primer.
- La curiosa de **Balaguer** es pixava dins del saler.
- De **Basella**, dona i vedella.
- A **Bellcaire** pixen anlaire.
- A **Bellcaire** són gent d'aire, a **Bellmunt** són gent de bé, a **Linyola** fan tabola i a **Castellserà** també.
- Si vas a **Bellcaire** alça la pota anlaire.
- Cap amunt es va a **Bellmunt**, cap avall també s'hi va, però si vols xicotes maques vine a **Castellserà**.
- A **Bellpuig** caga i fuig.
- Na fent com los de **Benavent**.
- A les **Borges** les aus van tortes.
- **Castellserà**, si pots anar-hi avui no esperis a demà.

- A **Cervera** botiflers, sense cap home de bé.
- **Cellés**, endevina on és.
- A **Corbins** lladres fins. (La gent del poble contesta amb l'afegitó: més los de fora que los de dins).
- A **Cubells**, amb els anys els joves es tornen vells.
- A **Faió** cada casa fa cantó.
- A **La Fuliola** rosten la cassola. (També es diu sobre **Linyola**).
- si a **Gàrzola** t'en vas, ràpid en tornaràs.
- A **Gàrzola** i **Alòs** mentres los nens sopen los homes caguen al tros.
- A **Gerri de la Sal**, és la sal l'únic que val.
- **Golmés**, el que hi va no s'hi mou més.
- A **La Granadella** cada dia escudella.
- **Guimerà**, bona terra per sembrar.
- A **Hostafrancs** i **Concabella**, lo florit de la Ribera, però si em donessin a triar, a **Sedó** aniria a estar.
- Les guineus són d'**Ivars**.
- A **Ivars de Noguera**, ni ruc ni somera.
- A **Linyola** ni mula ni dona.
- Ser més tort que la carretera de **Linyola**.
- La camamilla de **Linyola** cura tota sola.
- Mare si em doneu marit no me'l doneu de **Linyola** que em faria escombrar l'era i ana'l defora.
- A **Llardecans** o meuques o sants.
- A **Mafet** tot ho fan ben fet.
- A **Maials** no trobaràs fondes a quatre rals.
- A **Mollerussa** a cavall d'una puça.
- **Montargull** té molt orgull per l'oli que s'hi cull.
- El secret de **Montoliu**, que es va sentir des d'**Albatàrrec**. (Referint-se a una cosa que s'ha ascampat, a un rumor).
- Lo ruquet de **Montoliu**, ara plora ara riu.
- A **Pobla de Segur**, l'hivern llarg i l'estiu curt.
- A **Ponts** pocs de bons.
- A **Preixens** gitanos, a **Pradell** padellassos, i a **Ventoses** jabalins.

- A **Organyà**, bon bestiar.
- **Rocafort** per al safrà, **Vallfogona** pels codonys, i per bons porrons **Fullea**.
- Sembles de **Sanaüja**, que quan plou es foten sota la pluja.
- Sant Donat és a **Sedó**, diu que va morir de mal de barres i va deixar per testament que no es donés res a la gent.
- A **Seròs** totes les paes foten lo cul gros.
- A **Soses** totes les paes foten les popes grosses.
- El bo és fill de **Targa**. (S'usa per designar una persona sense malícia).
- A **Targa**, dels gegants, els pastorets van davant.
- A **Targa** comerciants i a **Agramunt** comedians.
- A **Tarroja** són gitano, a **Sedó** ja no en són tants, a **Ribé** fan lo mateix i a **Hostafrancs** la flor del ram.
- Al **Tarròs** mingen arròs.
- A **Tornabous** pixen com a bous.
- A **Torrebesses** millor que no hi *nesses*.
- Val més **Torrefeta** que **Castellserà**.
- A **Torrelameu** es pixen al peu.
- A **Torrefeta** la mal feta, a **Bellveí** lo foradat, los gormans de la **Marana** s'han menjat la cera del plat.
- Gent de **Tremp**, gent de bon tremp.
- A **Tudela** són les guapes, a **Seró** no ho són tant, a **Coll del Rat** les porqueres, i a **Viues** la flor del ram.
- Com los rucs de l'Urgell, que en veure la càrrega ja suen.
- A la **Vall de Meià**, poques popes i molt gra.
- A **Verdú** fan cantirets.
- A **Verdú** mengen merda i caguen dur.
- **Vilanova** terra bona.
- **Vilanova de la Barca**, el poble de les tres mentides: no és vila, no és nova ni té barca.
- A **Vilanova de Meià** la tenen més grossa que el campanar.
- **Vinaixa**, gent de faixa.

ALTRES DITES, FRASES FETES I REFRANYS:

- L'hort del padrí, cullir i fugir.
- Lo qui camine llepe, i lo qui s'asseu s'asseque.
- Aspabil que passen quintos.
- Acabar los quartos (Acabar la pacència).
- Aivè! la bomba, foc a la barraca i aigua a l'aspersor.
- Per Sant Badoc farem festa (referit a hom que és badoc, clar!).
- Aspabil que passe el tren. (referint-se a fer tard).
- Les bledes es mengen calentes i es caguen fredes.
- Fenya fuig, cassola vine (Viure bé sense treballar).
- Nar a fer un sanderado (Anar a donar un tomb porai).
- La neu al pi, un altre en vi.
- La neu al prat, l'hivern s'ha acabat.
- De ponent, ni vent ni gent.
- Té més quartos que no pese.
- Calla morros de collons! (també es diu morros de figa o de cony).(Per expressar enuig).
- Fer-ne més que en Macot (Fer moltes maleses).
- Beneït del cabàs.
- Ser de la llaó pelada. (Ser dolent, dit carinyosament).
- Ja em pots dir el que vulguis mentres no em diguis pedaç.
- Pixar fora del padellàs. (Fotre la pota).
- Estar empeltat de cirerer. (Ser molt finolis, es diu de la gent de Barcelona).
- Anar a fer verd. (Anar a fer alfals).
- Durar més que les obres de la Seu. (Expressió usada per dir que quelcom es fa llarg o dura molt de temps. Recordem que la Seu Vella es construí durant un període d'un parell de segles, d'aquí l'expressió referint-se amb la seua durada. En castellà hi ha el símil amb l'expressió "Las obras del Escorial").
- Ser un cap de collons madur. (Ser un borinot, un tros d'ase...).
- Més val guardar un sac de blat que una noia per casar.
- Semblar uns escremallis (Estar molt prim).
- Feu-vos faixar (Aneu-vos-en a la porra).

- Carall de Carnistolta (vol dir "vés a prendre pel sac" però de forma en certa manera carinyosa. Ex: "Au! Tu'm vols antabanar! Carall de carnistolta!")
- Voltar més que el gos de Cuto (No parar mai a casa. També se'n diu del gos del Txero).
- Semblar del mas del 29 (Estar limitat intel·lectualment, o al menys, semblar-ho.)
- Arri ruc, i dixa dir (Aplicat quan algú deia una dessustanciada).
- No fer res per a riure. (Ribera del Sió) (Per a donar importància a les qualitats d'una cosa. Per exemple, quan un ganivet talla molt: "aquest ganivet no fa res per a riure).
- Ser més ruc que lo fill de l'Altadill. (Si hi ha algun personatge de cognom Altadill llegint lo diccionari, li demanem mil disculpes, però és un frase de la ciutat de Lleida dita antigament.)
- Anar del moro a l'àngel. (Dita lleidatana que fa referència a un antic hostal que havia al carrer Major, a l'alçada del carrer Alcalde Mestres anomenat dels Tres Reis, on en llur façana hi havia un àngel, i a un moro que havia en la casa Guiu, als porxos al costat de la plaça Sant Joan).
- Semblar la mula d'un gitano (Es diu d'hom que està molt prim).
- Fer passar el sucarró. (Fer-ho passar malament a algú).

LES FORMES VERBALS EN LLEIDATÀ

Primera conjugació regular: **CANTAR**

<p><u>Present d'indicatiu</u></p> <p>io canto tu cantes ell <i>cante</i> naltros cantem valtros canteu ells canten</p>	<p><u>Present de subjuntiu</u></p> <p>io <i>canta</i> o <i>cantessa</i> tu <i>cantos</i> o <i>cantessos</i> ell <i>canto</i> o <i>cantés</i> naltros cantem o <i>cantéssam</i> valtros canteu o <i>cantásseu</i> ells <i>canton</i> o <i>cantesson</i></p>
<p><u>Pretèrit imperfec d'indicatiu</u></p> <p>io <i>cantaa</i> tu <i>cantaes</i> ell <i>cantae</i> natros <i>cantàem</i> vatros <i>cantàeu</i> ell <i>cantaen</i></p>	<p>Tots els verbs de la primera conjugació són regulars menys: nar, astar i dar.</p>

Segona conjugació regular: **FOTRE**

<p><u>Present de subjuntiu</u></p> <p>io foti tu <i>fotos</i> ell <i>foto</i> naltros fotem valtros foteu ells <i>foton</i></p>	<p>Casos especials són els verbs: càpiguer, púguer, sàpiguer, vúlguer i moure. Alguns verbs de la 2a conjugació com vúlguer o sapiguer fan la 2a persona del present d'indicatiu com <i>vos</i>, o <i>sas</i>. -<i>Vos això?</i> -<i>Sas què lo no sé què...?</i></p>
---	--

Tercera conjugació regular: **SERVIR**

<p><u>Present d'indicatiu</u></p> <p>io <i>servixo</i> tu <i>servixes</i> ell <i>servix</i> naltros servim valtros serviu ells <i>servixen</i></p>	<p><u>Present de subjuntiu</u></p> <p>io <i>servixi</i> tu <i>servixos</i> ell <i>servixi</i> naltros servim valtros serviu ells <i>servixin</i></p>
<p><u>Pretèrit imperfec d'indicatiu</u></p> <p>io <i>serveia</i> tu <i>serveies</i> ell <i>serveie</i> natros <i>servéiem</i> vatros <i>servéieu</i> ell <i>serveien</i></p>	<p>-La e del verb servir alterna amb la i espontàniament: <i>servix</i>, <i>servixi</i>. -Casos especials: aurir, aumplir.</p>

Casos especials: **NAR**

<p><u>Present d'indicatiu</u></p> <p>io <i>vai</i> tu <i>vas</i> ell <i>va</i> nautres <i>nem</i> vatres <i>neu</i> ells <i>van</i></p>	<p><u>Pretèrit Imperfec d'indicatiu:</u></p> <p>io <i>naa</i> tu <i>naes</i> ell <i>nae</i> nautres <i>nàem</i> vatres <i>nàeu</i> ells <i>naen</i></p>
<p><u>Pret. Perfet perifràstic d'indicatiu</u></p> <p>io <i>vai nar</i> tu <i>vas nar</i> ell <i>va nar</i> nautres <i>vam nar</i> vatres <i>vau nar</i> ells <i>van nar</i></p>	<p><u>Present de subjuntiu</u></p> <p>io <i>vaiga</i> tu <i>vaigos</i> ell <i>vaigo</i> nautres <i>nem</i> vatres <i>neu</i> ells <i>vaigon</i></p>

HAYER

<p><u>Present</u></p> <p>io <i>hai</i> tu <i>has</i> ell <i>ha</i> naltros <i>ham</i> valtros <i>hau</i> ells <i>han</i></p>	<p><u>Pretèrit Imperfet de subjuntiu:</u></p> <p>io <i>vessa</i> tu <i>vessos</i> ell <i>ves</i> nantros <i>véssam</i> vatros <i>véssau</i> ells <i>vessin</i></p>
---	---

SER

<p><u>Petèrit imperfet d'indicatiu:</u></p> <p>io <i>era</i> tu <i>erets</i> ell <i>ere</i> naltros <i>èram</i> valtros <i>èrau</i> ells <i>eren</i></p>	<p><u>Futur:</u></p> <p>io <i>siré</i> tu <i>siràs</i> ell <i>sirà</i> nantros <i>sirem</i> vatros <i>sireu</i> ells <i>siran</i></p> <p>Els condicional segueix la mateixa norma de posar i.</p>
---	--

EL BARÓ DE LES TRES PUNYETES

El baró de les tres punyetes,
amo de castells i grutes,
de tres-centes mil braguetes
i quinze cases de putes,

amo també d'unes purgacions,
quatre cavalls,
vint anys,
i una infecció als collons

va tenir cert *desafio*
amb el marquès del nap dret
per haver-li fotut un pet
de padre y muy senyor mio.

Per acabar la qüestió
el marquès, que no era un ase,
va endinyar-li un cop d'espasa
escarbotant-li un colló.

I el baró, tot gemegant,
va baixar muntanya avall
amb els collons a la mà
tot fotut i coixejant

deixant per allà on passava
una olor tant punyetera
que feia agafar caguera
a tot aquell que l'ensumava.

Quan va estar-ne ben curat,
ple de ràbia i de venjança
va jurar fer gran matança,
trencar fils sense pietat.

I al marquès li va enviar
per declaració de guerra,
conservats dins d'una gerra,
els collons d'un capellà,

una fava de gandul,
tres ulleres ensucrades,
trenta-cinc xones badades
i dotze mil pels del cul.

El baró de les tres punyetes,
armat amb tres mil collons,
amb tres fardos de condons
i protegit per una bruixa

va marxar al lloc feudal
on *visnago* de son rival

exercia un dret de cuixa.

Van caminar vint jornades,
van arribar molt cansats,
els collons escaldats
i les pixes rebregades.

A l'entorn de la muntanya
de la ciutat esmentada
on la gent tota assetjada
esperava la batalla

qui gratant-se les morenes,
qui tocant-se els masovers,
qui donant-se pel revés
al darrera les *almenes*

el baró va fer aturar
tot l'exèrcit que portava
i amb la mà cap a la fava
així els hi va parlar:

vassalls meus us he de dir
que feu tot igual que jo,

si guanyem aquest combat
no deixeu un fil sencer,
degol·leu amb el manguer
culs i conys sense pietat;

i si algú d'aquesta terra
s'amaga dintre casa
no cedi, treieu l'espasa
i plam, els collons per terra.

No respecteu les donzelles,
ni les àvies, ni les putes,
ni tot el que son femelles.

EL CASTELL DE FIGARO

Em calo les ulleres,
fico petroli al quinqué
i escolteu noies solteres
la història que us contaré:
N'era un vell que no trempava
i la llet de la cigala no li rajava
com haguera vulgut ell.
Sa muller, jove encara,
de cardar se'n haguera fet un tip,
pero necessitava per sa figa
un cigalot de pam i mig...

EL CONDE SIGISMUNDO

Paseaba el Conde Segismundo
por las montañas del Medo,
cuando se encontró una pobre niña
que se estaba metiendo el dedo.
Atola, desnudola y amola.
No se sabe a ciencia cierta
que fue lo que la mató,
si la intensidad de la dicha
o los tres palmos de picha
que el conde le metió.

Gràcies a Nardo Pitxina i José Antonio Carrera.

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, comprenent-hi el tractament informàtic, com també la distribució d'exemplars mitjançant lloguer i/o préstec i/o venda, resten rigorosament prohibides sense l'autorització escrita dels autors-editors i estaran sotmeses a les sancions establertes per la llei.

© Lo Diccionari Lleidatà-Català, 1998. **Robert Masip, David Prenafeta i Ferran Montardit.**